

AVDOMARI TALÆI RHE- TORICA.

RAMI, REGII PRO-
FESSORIS, PRÆLECTIO-
NIBVS OBSERVATA

*Cui præfixa est Epistola, qua Lectorem de
omnibus utrinq; viri scriptis, pro-
pediem edendis commo-
nescit.*

LONDINI:

Excusum pro Societate Stationariorum.

PETRVS RAMVS

Lectori S. D.

Abes, Lector, in duobus libellis, Rhetoricam elocutionis & actionis, ab Audomaro Talzo non tantum è Rhetorum officinis depromptam, sed ex eloquentium hominum spatijs obseruatam, & legitima imprimis methodo conformatam. Quicquid enim Aristotelis vel Isocratis arculæ, quicquid Ciceronis vel Quintiliani ^{muenditum} de hac arte complectuntur, id totum hic copiosè & integrè propositum est. Hic insignibus Poetarum & Oratorum exemplis, id est, visu ipsius eloquentiæ magistro, demonstratum & illustratum, quæ sit in tropis gratia, quæ deliciae sint in figuris verborum, qui in figuris sententiarum nervi ac thori, quæ vis in voce, quæ medulla sit in gestu totaque actione: corpusque artis vniuersum, partibus ac membris aptissimè compositum atque collocatum. Denique viuam quandam eloquentiæ imaginem Apelles hic noster tibi representare voluit, quò facilius præstantium in dicendo hominum Rhetoricas virtutes & intelligeres, & intellectas imitando & commentando tibi comparares. Qua laude, Grammatica omnium artium apud omnes scholas, de quibus quicquam nosse potui, cumulatissima est; paucis præceptis, exercitatione frequenti & assidua, grammaticos innumerabiles informando, Rhetorica si ita doceretur, si ita exerceretur, oratores tam multos exhiberet, quam multos Grammaticos.

Grammatica quotidie nobis exhibet. Si quid autem rhetoricum, in ipsa Rhetorica prætermissum putabis, Rhetoricæ in Ciceronem & Quintilianum scholæ tibi satisfacient.

V A L E.

AN

ANDREAS WECHELVS

LECTORI S. D.

E Ga ut omni officio P. Ratum dum viueres prosequi semper stultus, ita beatam mortui memoriam omni pietate obseruantia, quae optimo viro tribus debet, dignissimum esse statuo. Nam & singulari morum probitas, innocentia, publicae utilitati studium, ceteraeque eximia virtutes, viuo illi bonorum amore merito conciliauerunt: & indignus me faria caedum illata casus, superstitibus desiderium ingens cum maiore accendit. Verum haec mihi propria causa iuxta in hominem amoris, praeter commemorationes illas omnibus communis exstat, & ad extremum usque spiritum exstabit, quod suas lucubrationes nostris typis excudi voluit, atque in eo semper animis proposito, ex quo semel me sibi typographum ascivit, quantum quidem temporum ratio ferre visa est, persueravit: ut quoscunque ille libros velut liberos quosdam procreabat, ad eos edendos meam operam, fidem ac diligentiam tanquam obstrictis munus obire iuberet. In quo cum mihi non vulgarem honorem haberi perspicerem, nulli laboribus, nulli sumptibus (qui neque pauci, neque modici faciendi fuerunt) parcendum esse duxi, quin, quantā ille cura ac studio omnia scribebat, tantā per me industria in lucem terfissimus typus emitterentur. Quod dum sedulo feci, saepe fuit ille mihi adiundus, & rogandus, saepe fuit quod inchoaueram communicandum, ut omnia recte curarentur, ea potissimum, in quibus à communi reliquorum more discerebat, denique editum satum saepe quod Astensis obstrictibus sodenne fuit, ferens, aliquis de prima aetate sum. Quam laborem talem totos quindecim annos continenter exantlauerim, quam magni sumptus mihi fuerint faciendi, quantae sollicitudo animum meum sagittauerit omnibus aequis rerum huiusmodi estimatoribus facile constare arbitror: cū praesens post emissam aliquam editionem, alia à superiore multis saepe locis immutata statim sufficiens esset. Solebas enim vir ille manum suam scripta iam editis subinde admonere: quae nonnulla addens aut adimens, aut etiam ordinem mutans, recudebat, ac quasi noua faciebat. Quā rem cū illi plerique visio verterent, qui constanter gloriolā venantur, ut ab ijs quae semel senserunt aut dixerunt nunquam discedant: ille contra nunquam sibi quoscendum existimabat, quin limatiora prioribus posteriora dare conaretur, ut interim iam cōfecto in praesens labore adolescentium studia iuuantur. Nec dubitandum est, quin toties lambendo factu, hoc conaretur, ut id unus praestaret, quod multi scriptores varijs sibi invicem seculis succedentes, perficere studuerunt. Quorum postremos videmus multa superiorum scriptis obsequiis addidisse, detraxisse, mutasse, emendasse. Quae cum ita sint, ut diligentiam quam potui maximam viuo integerrimo viro praestiti, sic quoque illi hodie superstites (cui in morte oppetenda cum multis pijs perdidit oppressis, penè socius fuit, & sorētis plaris faucibus ope diuina eripuit) ita mortuo operam sedulam pro virili namare constitui. Itaque cum post eius obitum viderem illius scripta à nonnullis doctis viris in pretio haberi capta, conquiri, quosdam etiam Typographos ad ea excudenda accingi, ac non neminem esse, qui iam manum operi admoneret: (nepe quia Pascitur in viuus liuor, post fata quiescit)

capi eodem cogitare rem meam in hoc negotio praevidere, gratiaque
que causam me habere arbitratum sum, cur alios saltem in meam missionem
immittere prohiberem. Neque enim mihi tam diuturna possessio inveni-
tionem ferendam esse existimavi, quin illius retinendo iniquitate agerem,
eamque velut lege vindictarum recuperarem. Quae sane causa, etiam si sola
moveri me sufficeret, nihil absurdum (credo) facere videretur, si quid typo-
graphicarum legum rationem habeat. Verum hac in re officij mei potissi-
mam & primam rationem habui, ut & mortui estimationi, & studioso-
rum utilitati consulas. Quod me praeteris praestare posse profertur non
dubito, qui puto illi assidens, quae postremo in tempore, ac prope sub mortem
parturiat, animadvertere potui: atque adeo nunc efficere possum, ne prae-
dicta pro recedenda, id est, maiori studio elaborata & accuratius polita, in-
venienti obstruantur: sed magis ut quae ad vivendum peritiam sunt (im-
mortalis potius, atque ita perpetua) summa fide atque cura studiosi offi-
rantur. Quam ad rem recte perficiendam, non defuturus mihi optimi viri
amantissimos homines confido, Petrum Beigeronum imprimis, Loesium,
Arnaldum Ossium, Joannem Baccum, nonnullosque alios, quos attri-
mo iudicio pando. Nescio, ut quidnam modum ac modum sua perita ob-
sistere apud Platonem (equidem Socrates) alienos satum de gentibus, vitales
ab invidiis discernat. Horum ego opera, consilio & auctoritate, P. Rami
vires peritiamque (neque enim solus in pace vel in (ad hoc) edidit) po-
stremos minitum, & cum iudicio machinatus, oblongam docendi usum, con-
firmato, valebat natos, in maximam studiosorum utilitatem emissurum
me recipio. Huiusmodi documentum ac specimen iam vobis praebui in Gram-
matica Latina, à nobis Anno 1571 excusa: quam quae constare cum ea
volet, quae Basileae aliquot ante annis, edita fuerat, facile intelligetis, quem-
admodum ut ille seipsum quotidie superari consideret. Eodem anno Dia-
lecticam recognitam, & velut supremam manu elaboratam dedimus. Quin
& Talei Rhetoricam eadem cura & fide emendatam tunc emisimus. Nam
quod ipse auctor, si per longiorem vitam levisset, facturus erat, putavi
P. Ramum pro summa studiosorum & utilitatem coniunctione, in qua si-
mul vixeram, sibi praestandum esse. Has tres sermocinales (quas vocant)
artes, paulo ante immanem illam lanienam dedimus, nunc à Rhetorica
rursus edenda iustitiam faciorus. Sunt etiam alia nonnulla quae apud Au-
thorem latebant, quae docti viri ex manibus scriptorum, quibus potuerunt
rationibus extorta, nobis communicare decernerant, praesertim in aliquas
Ciceronis orationes. Quae omnia primo quoque tempore, optimo ordine &
commodissima forma digesta essent, ut ad eloquentiam & philosophiam
coniungenda promouendaque studia prodeant. Haec dum paramus, tum stu-
diosos rogamus, ut illis interim fruantur, tum vero reliquos Typographos
monemus, ne dum intempestiva diligentia aliena industria nocere student,
communis ipsorum studiosorum utilitati officiant: imò ne committant, ut
sibi ipsi obstat, dum insectum esse frustra optabunt, quod praepropera festi-
natione factum fuerit. Potius quieti expectent, dum ea proferantur, quae in
posterum omnibus ex aequo amplissimum sint fructum allatura.

Valete Francfurti, III. Cal. Mart. 1575.

AVDOMARITALÆ RHETORICÆ

Liber primus de Elocutione.

Cap. I. Quid Rhetorica, & quid Elocutio.

RHETORICA est Ars bene di-
cendi, cuius virtus prudenter ad-
hibita mirabiles effectus habet.
Ideoque Plato sophistis Græciæ
& Rhetoribus iratus, hanc ip-
sam artem, ῥητορικὴ τέχνη, ὁμιλίαν
καὶ ἄλγεα καὶ λω, γοῖσιν καὶ, quandam obsonandi,
lucandi, adulandi, incantandi, peruram appellat.
Platonem quoq; secutus Aristoteles, totum Rhe-
toricæ facultatis artificium, in bene morata ciui-
tate supervacaneum esse iudicat; tantumq; ob au-
ditoris perversitatem inueniunt. Deniq; Romani,
Româ Rhetoricam expulerunt, hodieque Tur-
cæ, Turciâ totâ, è liberalibus artibus Rhetoricam
iplam auersantur. Et quidem nullum est vel con-
sumentis, vel fuci, vel adulationis, vel incantatio-
nis genus, quo rudis illi, & Imperii auditores,
(e quibus totæ ciuitates constant) facilius quàm
Rhetoricis ornamentis, ad idoneam sententiam
accommodatis, capiantur. Atamen vterq; Phi-

Iosophus ē Rhetoricæ artis magisterio laudem
 effectauit & istis ipsis conuitijs Rhetoricam ho-
 minum reginā effecit : ἡρπείη, alias *ἡρπείη*,
 flexaniman nominatim appellauit, Romanique
 tandem mirifico bene dicendi studio flagrarunt,
 & Turcæ mansuetiores facti, in Græcia præter-
 ritim, eloquentiæ parente ac magistra, sine dubio
 flagrabunt. Partes Rhetoricæ duæ sūt : Elocutio
 & Pronunciatio. Elocutio est exornatio oratio-
 nis, eaque per se plurimum potest : ut in Curi-
 one, qui tametsi cæteris eloquentiæ laudibus ma-
 ximè nudus esset, tamen elocutionis splendore
 & copia, & bonitate quadam expedita, & proflu-
 ente celeritate, orator proximus optimis nume-
 ratus est.

*Cap. I I. Quid Tropus : κατὰ ἔχρησις,
 ὁμοιοπῶς, ἀλλοιοπῶς.*

Elocutio est tropus aut figura. Tropus est elo-
 cutio, qua verbum a natua significatione in ali-
 am immutatur. Tropus verò Aristoteli ab accu-
 rare docendo aliquando videtur alienus : quia
 velut ambiguitatis & obscuritatis latebra quæ-
 dam sit. Ideoque forrasse Platonis oratio tropis
 frequentior, eidem visa est habere redundantiā,
 fucum, nouitatem quandam. Sed aliās tamen idē
 tropos collaudat, qui significantes & grati & ē
 propinquo sumpti fuerint. Et cerietropū neces-
 sitas genuit, inopia coacta & angustijs : post au-
 tem delectatio iucunditasque celebravit. Nam ut
 veltis frigoris depellendi causa reperta est primò,

possit adhiberi compta est ad ornatum etiam corporis & dignitatem : sic verbi modificatio instituta est inopiæ causa ; frequentata delectationis. Delectat autem ideo, vel quia ingenij specimen est, trāsire ante pedes posita, vel quòd is qui audit, aliò ducitur cogitatione; neq; tamen aberrat, quæ maxima est delectatio. Hæc igitur prima sunt condimenta orationis, primaq; fucati medicamenta ruboris & candoris, sed tamen verecundus debet esse tropus, vt deductus esse in alienū locum, non irruisse : atq; vt præcario, non vi venisse videatur : Quod si durior vel inæqualior fuerit, κατὰ χροσὶς abusio dicitur, ἀνευλογίᾳ Grammaticis dicitur. Sic quarto Æneid.

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem.

Sperare protimere, Pro Mar. Gladium vagina vacuum non vidimus, dixit orator. Quod ex Livio nudum diceret. Audacia autem tropi, ὁρμή ἐπὶ τὸ πλεονάζειν superlatio appellatur. Sed cum troporū singulorum ornatus magnus est, tum continuatorū & cōiunctorum multo maximus : quæ continuatio (si lubet) ἀλλοιωσις, inversio nominetur. Sed in allegoria tenendum est illud, vt quo ex genere rerum cœperis, eodem desinas : secus inconsequentia foedissima fuerit, ait Quintilianus.

Cap. I I I. De Metonymia Cause.

Troporum genera duo sunt. Primum est Metonymia & ἰσωνία. Metonymia est tropus causæ ad effectum, subiecti ad adiunctum, vel contrā. Metonymia causæ est efficientis aut materiæ. Ef-

ficientis, vt cum inuētor & author pro ipsis effe-
ctis rebus vsurpantur. *Æneid. 1.*

*Tum Cererem corruptam undis Cerealiaq; arma
Expediunt.* ——— id est, fruges. *P. Marc.*

*Quos amissimus ciues, eos Martis vis perculit,
non ira victoria, Martis, id est, prælii. Georg. 1.*

Aut dulcis musti vulcano decoquit humorem.
id est, igne. *Terent. Eunuch.*

Sine Cerere & Libero friget Venus;
id est, sine cibo & vino amor friget.

Allegoria hîc est: Vulcanum pro igne vulgò
audiuimus. Et vario Marte pugnatum, eruditus
est sermo. Et Venerem quàm coitum dixisse ma-
gis decet. Ita Liberum & Cererem pro vino &
pane, licentius quàm vt fori seueritas ferat, ait
Quintilianus lib. 8. cap. 6. Est præterea hîc valde
vilitatum, imò (quia verbum deest) necessarium,
scriptores, pro scriptis operibus appellare. Sic
Mart. 14. appellat Liuium pro historia à Liuiio
scripta.

*Pellibus exiguis arctetur Liuius ingens,
Quem mea non totum bibliotheca capit.*

Metonymia materia. *Horat.*

*Non domus & fundus, non aris aceruus & auri,
Ægros & domini deducit corpore febras.*

Hîc æs & aurum pro nummis æneis & aureis
vsurpantur. 2. Leg. Æs & ferrum duelli insignia
sunt, non fani. Hîc æs et ferrum pro æneis & fer-
reis armis. *Verr. 6.* Cum essent triclinia strata, ar-
gentumq; expositum in ædibus. Argentum signi-
ficat hîc argenteam supellectilem.

Cap. IIII. De Metonymia effecti.

Metonymia effecti est, cum ex effectis efficiens significatur. Agr. 2. Nolo suspensam & incertam urbem Romanam obscura spe & cæca expectatione pendere. Spes obscura dicitur, quia reddit incertos sperantes: et expectatio cæca, quia cæcos signatos expectantes reddit. Hor. 1. lib. Ode. 4.

*Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumq; turres, o beate Sesti.*

Pallidum propriè dicitur, quod palescit: sed in hoc exemplo, pallida mors dicitur, quæ pallidum horruum efficit. Item, Æneid. 6.

Pallentesq; habitant morbi, tristiq; senectus.

Sic Orator præcipitem iram, hilarem adolescentiam, segne otium dixit, ait ibidem Quintilianus. Imò verò hinc & oratorum & poetarum plurima Epitheta sunt.

Cap. V. De Metonymia subiecti.

Metonymia subiecti est, cum nomen proprium subiectæ, ad significandam rem adiunctâ traducitur: ut cum ponitur continens pro re cõtenta. Est verò Metonymia hæc longè frequentissima, cum locus pro ipsis incolis usurpatur. Æn. 5.

Invadunt urbem somno vinoq; sepultam.

3. Catil. Urbs pulcherrima, florentissima, potentissima. In Pil. Quòd in me carcerem effudit, id est, qui in vinculis & carcere erant, vel digni carcere. Pro Pomp. Testis est Italia, quam ille victor L. Sylla, huius viriute & consilio concessus est fuisse liberatam: Testis Sicilia, quam

" multis vndiq; cinctam periculis, non terrore bel-
 " li, sed celeritate consilij explicauit: Testis est Gal-
 " lia, per quam legionibus nostris in Hispaniam
 " iter, Gallorum internecione patefactum est: Testis
 " est Hispania, quæ sæpius plurimos hostes ab
 " hoc superatos prostratosq; cospexit. Hic Cicero
 " Italiam, Siciliam, Galliam, Hispaniam, posuit
 " pro Italis, Sicilis, Gallis, Hispanis. Aliter etiam
 " locus ad res locatas traducitur. 1. de Orat. Age
 " verò, ne semper forum, subsellia, rostra, curiamq;
 " mediteris, id est, actiones rhetoricas in foro, in
 " subsellijs, in rostris, in curia: quæ allegoria est, v
 " rursus ibidem. Quod quidem si erit à vobis impe-
 " tratum, magnam habebō Crasse, huic palæstræ &
 " Tusculano tuo gratiā, et longè Academiz illi ac
 " Lyceo tuū hoc suburbanum gymnasium ante-
 " ponā. Hic enim per Academiam, Lyceum, Tus-
 " culanum, intelligimus doctrinam celebratam in
 " Academia à Platone, in Lyceo ab Aristotele, in
 " Tuscul à Cicerone. Ex hoc genere etiam est illud
 " cum ex possessore possessa res intelligitur. Æn. 2.

— *Iam, proximus ardet.*

" *Vcategoron.* — id est, Vcategoronis domus. Id
 " prola longè frequentissimum est. Terent. apud me
 " est, id est, domi meæ. Cicero: Ego cum triduo c
 " Pompoio, & apud Pompeium fuissē. Idē: Mala
 " tecū apud te ambulare, id est, domi tuæ. Sic dici-
 " mus hominem deuorari, cuius patrimonium de-
 " uoratur: ait Quintilianus. Et sic Terent. Heaut.

Quid te futurum censes, quem assidue exedens
Sic ab Annabile cæsa apud Cannas sexagino

illa Romanorum dicimus, quia ab exercitu, dux erat Annibal, cæsa sūt. Sic litigatorum aduocati personas suas, pro clientum personis vsurpant, Pro Cæcin. Restituisse te dicis: ego me edicto prætoris restitutum esse. Sic Cicero Pisonem aduocatum partis aduersæ alloquitur, tanquam Ebutius id diceret Cæcinæ.

Cap. VI. De Metonymia adiunctis.

Metonymia adiuncti est, cum ex adiunctis res subiectæ significantur. Sic nomina virtutū ipsarum pro bonis viris, & vitiōrū pro malis, & multarum aliarum rerū, pro personis, quibus adiunctæ sunt, vsurpantur. i. Verr. Quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in supplicijs, avaritia in rapinis, superbia in cōtumelijs, efficere potuisset, eas omnes sese hoc vno Prætorē per triennium perolisse. Luxuries pro luxurioso ponitur, crudelitas pro crudeli, avaritia pro auaro, superbia pro superbo, & cōtinuatio quatuor Metonymiarum allegoriam facit. Sic signum pro re significata ponitur, vt pubes pro iuuentute. Pro Mil. Cui omnem Italiæ pubem. Sic adiunctum temporis pro subiectis. O tempora! O mores! pro perditis temporibus & male moratis ciuibus. i. Catilin.

Astra dum possis misceant sæcula bellis.

i. *Æneid.*

Ex hoc genere metonymiæ sunt illa Ciceronis hyperbolica: O scelus! ô labe! ô audaciam incredibilem! & similia. Locus ille in Pisonem inueniuntur quæstionem ex intelligentia metonymiæ

" huius exprimit. Non vlla tibi (inquit) invidia no-
 " cui, sed versus tui. Nimis magna poena, te confu-
 " le, constituta est poetæ siue malo siue libero.
 " Scripsisti enim versus.

Cedant arma toga. —

" Quid tum? hæc res tibi fluctus illos excitavit.
 " At hoc nusquam opinor scriptum fuisse in illo e-
 " logio, quod te cōsule, in sepulchro reip. incisum
 " est, Velitis, iubeatis: ut non quod M. Cicero ver-
 " sum fecerit, sed quod vindicatis. Veruntamen
 " quoniam te, non Aristarchū, sed Phalarin Gram-
 " maricum habemus, qui non notam apponas ad
 " malū versum, sed Poetam armis persequare, scire
 " cupio, quid tandem isto in versu reprehendas.

Cedant arma toga. —

" Tuæ dicis (inquit) togæ summū imperatorem
 " esse cessurum. Quid nunc te, asine, literas doce-
 " am? non opus est verbis, sed factibus. Non dixi
 " hanc togam, quæ solum amictus: nec arma, securum
 " & gladium huius imperatoris: sed quod pacis est
 " insigne, & otij, toga: contra autem arma, tumultus
 " atque belli: more poetarum locutus, hoc im-
 " pelligi volui, bellum & tumultum paci atq; oio
 " concessurum. Quæ ex familiari tuo Græco
 " illo poetæ, probabit genus ipsum & agnosce, ne-
 " que tñ nihil sapere mirabitur. Pro Marc. utique
 " tropus cum proprijs verbis adiungitur. Semper
 " quæ mea cōsilia pacis & togæ sociæ, non belli
 " atq; armorum fuerunt. Aliquando in vno verbo
 " Metonymia duplex est. Pro Marcello. Victoriam
 " ferocitatem extimescere, pro ferocem victoriam,

modus est quartus. Et ferocem victoriam, quæ
faciat victorem ferocem, secundus modus est. Er-
go hæc Metonymiæ vbertas est, tam latis in cau-
rum, effectorum, subiectorum, adiunctorum,
campo finibus propagata.

Capitulum VII. De Ironia.

Ironia est Tropus à contrario ad contrarium:
ἑλεων caullator, simulator, dissimulator, illusor, ir-
ridentor, sic ἑλεων simulatio, dissimulatio, dissimu-
lantia, elusio, irrisio dicitur. Hoc proprium est in
hoc tropo nomen. Valet autem tropus hic, cum
ad cætera omnia, tum imprimis ad iocandum: in
quoque genere Socratem Cicero Author est,
Orat. lepore & humanitate cæteris præstitisse:
unde & ipse ἑλεων appellatus est, quod se imperi-
tum fingeret, admirator aliorum tanquam sapi-
entum. Percipitur autem Ironia, vel rei, vel pro-
nunciationis, vel vtriusq; dissensione. Nam si alte-
ra, vel vtræq; dissentit à verbis, apparet voci men-
tem esse contrariam. Genera Ironiæ (si qua sint)
dissentaneis diuiduntur. Ironiæ libertas magna
est in his formulis. Terent. Eunuch.

Hæus bone vir, curasti probè.

Centurioni à pugna absentiam excusanti, quod
in castris custodiæ causa remansisset: Non amo
(dixit Africanus) nimium diligentes. Sic cum
Lamia deformis interpellaret odiosè: Audiamus
(inquit Crassus) pulchellum puerum. Cum esset
irrisum, Non potui mihi (inquit Lamia) formâ
ipse fingere, ingenium potui. Tum hic, Audia-

mus

& mus (inquit Crassus) disertum. Multo etiam arri-
 « sum est vehemētius. Generis huius est illa Simu-
 « latio: Liberatus sum, Respiravi, Bene habet. Sed
 « elegia continuata facit allegoriam gratiorē. In
 « Clodium: Integritas tua te servauit (mihi crede)
 « pudor eripuit, vita antea facta servauit. Ver. 3. Dum
 « est vade ius ciuile discatur, adolescentes ei in dis-
 « ciplinam tradite: mirum est hominis ingenium.
 « mira prudentia. Æneid. 4.

*Egregiam verò laudem & spolia ampla referis,
 Tuq; puerq; tuum, magnum & memorabile nomen
 Una dolo Diuinum si femina victa duorum est,
 Hæc & rei & vocis, si oratio bene proteratur,
 dissensio manifesta est.*

Est et Ironia, quæ παράλυσιν præteritio qui-
 busdam dicitur, vt in formulis. Prætereo, mit-
 « te. Pro Pomp. Sinite hoc loco quirites (sicuti po-
 « tere solent, qui res Romanas scribunt) præterire
 « me nostram calamitatem, quæ tanta fuit, vt eam
 « ad aures L. Luculli non è prælio nuncius, sed ex
 « sermone rumor afferret. 8. Æneid.

*Quid memorem insandas cades? quid facta tyranni
 Effera? Et 10. Æneid.*

*Quid repetam exustas Eriçin in litore classes
 Quid tempestatum regem ventosq; furentes,
 Æolia excitos? aut actam nubibus irim?*

Pro Glu. Mitto illâ primâ libidinis iniuriam:
 « mitto nefarias generi nuptias: mitto cupiditate
 « matris expulsam matrimonio filiam. &c. Nihil de
 « alteris Oppianici nuptijs queror. Prætereo quòd
 « eam sibi domû sedemq; delegit, in qua quotidie
 superioris

superioris viri mortis indicis, & spolia fortuna-
um videret. Ironia denique est, quæ ἀποφαις
negatio dicitur. Non agam tecum iure summo :
Non dicam quod fortasse obtinerem. Ver. 1. Nec
dico, quæ si dicam, tamen infirmare non pos-
se, &c. Sūt hæc & alia in te falsi accusatoris signa
multa, quibus ego nunc non vtor. Hic, Nec
dico, Non vtor, ἀποφαις similem habet.

Cap. VIII. De Metaphora.

Tropi primum genus adhuc fuit in Metonymia
& Ironia: secundum sequitur in Metaphora & Sy-
necdoche. Metaphora est, quando ex simili signi-
ficatur simile. Itaq; Metaphora est ad unum ver-
bum contracta similitudo. Tropus autem nullus
est florentior quàm Metaphora, nec qui plus lu-
minis afferat orationi: præsertim si ratione sum-
pta est, & ad sc̃lus ipsos admouetur, maximè ocu-
lorū, qui est sensus acerrimus. Nam & odor vr-
banitatis, & mollitudo humanitatis, & murmur
maris, & dulcedo orationis, sunt ducta à cæteris
sensibus. Illa verò oculorum multò acriora: quæ
ponunt penè in conspectu animi, quæ cernere &
videre non possumus. Sed hæc omnia pleniori-
bus exemplis melius intelligentur. Nihil est autē
in rerum natura, vnde simile duci non possit: in-
videmq; ideo & Metaphora. Pro Sest. Cuius ego
patrem, Deum atq; parentem statuo fortunæ no-
minisq; mei. Hic tanquam Deum & parentem in-
telligis. 1. Tusc. Honos alit artes, omnesq; incen-
duntur ad studia gloriā. Æneid. 4.

Sperni fronte ferunt. in Item.

Magnos irarum fluctuat aestus.

2. Orat. Ut sementem feceris, ita metes. In Brut.

Latrant quidam Oratores, non loquuntur. In Pi-

sonetto. Cum de Epicureo voluptatis magistro

ageretur, ad illius hanc orationem adhiñij.

Hyperbole verò & Allegoria in Metaphoris

præcipuam laudem obsequunt, & hæc vulgò etiam

præcipue collocatur. Acque ex Hyperbolica Me-

taphora oritur mira sublimitas orationis, cum re-

bus inanimitatis æstum quendam & animos da-

mus, ut Arist. 1. cap. 3. Rhet. admonuit: deinde

Quintil. lib. 8. cap. 6. Æneidos 1.

geminisq. minantur

In calum scopulis. 1. Æneid. 8.

Pontem indignatus arces.

Pro Marcel. Parietes, medius fidius, C. Cæsar,

ut mihi videntur, huius Curie tibi gratias agere

gestiuna.

Allegoria multo sunt hæc illustrissimæ. Phil. 4.

Virtus est una altissimis defixa radicibus, quæ

nunquam vi labefactari potest, nunquam dimo-

ueri loco. 3. Catil. Memoria vestra, Quirites, ne-

fixæ res glantur, sermonibus crescent, literarum

monumentis inueterascent, & corroborabuntur,

Verr. 4. Ipse inflāmatu scelere, venit in forum:

ardebant oculi, totoque ex ore crudelitas emica-

bat. Horat. 1. Ode.

Onatis, referent in mare te noui

Fluctus: o quid agis? fertiter occupa

Portum.

De Orat. Quare Coracem istum vestrum periamur nos quidē, pullos suos excludere ē nido, qui euolent clamatores odiosi ac molesti. In Pil. Neque tam fui timidus, ut qui in maximis turbini- bus, ac fluctibus Reip. nauem gubernassem, sal- uamq; in peris collocalem, frontistuz nubecu- lam, aut collega tui contaminatum spiritum pertimescerem. Alios ego vidi ventos, alias pro- spexi animo procellas: alijs impendētibz peri- culis non cessi: sed vnum me pro omnium salute obtuli. Fronis nubeculam & contaminatum spi- ritum, hyperbolicam elationem habent.

Cap. IX. De Synecdocho Membri.

Metaphora igitur eiusmodi fuit: superest Sy- necdoche, cū ex parte totum aut contra signi- ficatur. Pars autem est membrum vel species. Sy- necdoche membri est, quando ex membro inte- grum significatur. Phil. 2. O testa ipsa misera, quā dispari domino (quanquam quomodo iste dominus) sed tamen quā ā dispari domino te- nebantur. Ving. Æneid. 1.

Haud aliter puppesq; tua, pubesq; tuorum.

Prosa, Mucronem pro gladio, & tectum pro do- mo recipiet: non autē puppim pro nauī, nec abie- ctum pro tabella, ait Quintilianus lib. 8. cap. 6. Al- legoria quidam hic est. Catil. 1. Nullo me modo posse iisdē parietibus tuō esse tecum, qui in magno periculo essent, quod iisdē mœnibus con- tineremur. Hic parietes pro domo, Mœnia pro urbe intelligis. Multorū te oculi & aures non sen-

“ tientes, sicut adhuc fecerunt, speculabuntur atq;
 “ custodient. 2. Carik. Hic Oculi & Aures, pro ocu-
 “ laris & auditus hominibus.

— Inductus in iudicium in iudicio.

— Isti molles Capiti. De Synoche speciei.

— Synoche speciei est, cum ex specie signi-
 “ ficatur Genus. Catil. 1. Certè verendum non erat,
 “ ne quid hoc parricida civium interfecto, invidia
 “ mihi in posteritatem redundaret. Sic, infinitum
 “ numerum dicimus pro magno. Plaut. Sexcenta li-
 “ cet eiusmodi proferre. Orat. 1. Cuius, ex ludo tanquā
 “ ex equo Troiano innumeri principes exierunt,
 Sic numerus singularis pro plurali. quomodo sæ-
 pè est in Etna, Romanus prælio victor. Georg. 3.

Hand fecus, ac patris acer Romanus in armis.

— Item, Orat. 1. Quid tam necessarium est, quā
 “ teneri semper arma, quibus rectus esse possis? Id
 “ est possimus, vel quilibet possit.

— Allegoria hic est frequentior. Agr. 2. Cū ha-
 “ beret hæc Respublica, Lucinos, Calatinos, Aci-
 “ dinos, homines non solum honoribus populi, re-
 “ busq; gestis, verū etiā patientia paupertatis or-
 “ natos, & tum cū erant Catones, Phillippi, Lælij,
 “ quorum sapientiam temperantiamq; in publicis
 “ privatisque, forensibus, domesticisque rebus per-
 “ spexeris tamen eiusmodi res cōmissa est nemini.
 Hic Lucini, Calatini, Acidini, pro civibus hono-
 raris et pauperibus: Catones, Phillippi, Lælij, pro
 sapientibus & temperatis usurpantur. Sed hic tro-
 porum significatio etiam ab Oratore explicatur.
 Talis in Iuvenale. Satyr. 2. Allegoria est.

*Ultra Sauros matas fugere hinc libet, & glaciale
Oceanum, quoties aliquid de moribus audent,
Quis Curios simulat, & Bacchanalia viuunt.*

Hic Sauros matas & glaciale Oceanum dixit,
pro quolibet remotissimo loco, Curios pro tem-
peratis, Bacchanalia pro quolibet intemperantia
genere. Idem :

Quam, si te Venerem commendet epistola Marti.

Venerem & Martem dixit, pro amica & ama-
tore : Sic Eclog. 4.

*Alteram cum typhis, & altera, quae uelat Argo
Dolebat Heroas : erunt etiam altera bella,*

Atq; iterum ad Troiam, magnus misit Achillem.

Significat autem gubernatores, & naues, & bel-
latores, & hostilia opida. Sic Agrar. 2. Hunc
Caput Campano supercilio ac regio spiritu cum
videremus, Magios, Blossios mihi videbat vide-
re, ac Iubellios.

Cap. XI. De Synecdoche Integri.

Synecdoche totius est, quando ex toto pars sig-
nificatur: estq; integri vel generis: Integri quan-
do ex integro significatur membrum. Aeneid. 1.

Pabula gustassent Troia, Xanthumq; bibissent.

Hic intelligis et partem pabuli et partem Xanthi
fluij, non tota pabula, non totum Xanthum. Eclo. 3.

Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim.

2. Epist. 4. lib. Res, vides, quomodo se habeat. Or-
bem terrarum distributis imperijs ardere bello. Or-
bem pro globo, synecdoche est membri pro inte-
gro, et orbem pro parte orbis, est Synecdoche con-

traria integri pro membro, id est, pro imperio Romano.

Cap. XII. De Synecdoche generis.

Synecdoche generis est, quando ex genere significatur species. Pro Marc, Et certè in armis, militum virtus multum iuvat. Virtus pro fortitudine. Hic Tropus 3. Tusc. explicatur. 2. Cat. Sine dubio perdidimus hominem, magnificèq; vicimus. Hominem dicit pro Catilina. Verr. 3. Ad quam spem, tam perniciosum, tam importunum animal refeructis? Animal pro bestia dixit Orator. Nec tamen quidlibet hic audebis, ut dicas pro Equo quadrupedem, ait Quintilianus. Sic Tydides, & Pelides, pro Diomede & Achille. Sic Poeta pro Homero aut Virgilio, Orator pro Demosthene aut Tullio. Sic pluralis pro singulari. Ad Brutum, Nos populo imposuimus: & oratores vili sumus. Allegoria hic etiam frequens est. Catil. 2. Exire ex vrbe Consul hostem iubet: his generalibus verbis, Vrbe, Consul, Hostem, intelligis, Roma, Tullius, Catilinam.

Cap. XIII. De Epilogo Troperum.

Atq; hæc de Tropis: quorum si præstantia & excellentia spectetur, longè princeps erit Metaphora, Ironia deinde succedit, tertia erit Metonymia, postrema Synecdoche. Vfus autè etiam frequentissimus est Metaphoræ, deinde Metonymiæ, tum Synecdoches: rarissimus Ironiæ. Hanc autè inductionem octo Ciceronis consulares à Petro

Ramo obseruatæ concluderunt. At precipuè tres species, Metonymia, Metaphora, Synecdoche, sæpè coniunguntur. In Pilo. Vnus ille dies mihi quidē instar immortalitatis fuit: cū Senatū egres- sum vidi populūq; Romanū vniuersū: cū ipsa Roma propè conuulsa sedibus suis, ad cōplectendum conseruatorē suū procedere visa est. Quæ me ita accepit, vt non modo omnium generum, ætatū, ordinum, viri ac mulieres, omnis fortunæ ac loci, sed etiam mœnia ipsa viderentur, & recta vrbis ac templa lætari. Hic Metonymiæ sunt, Senatus pro senatoribus, Roma pro Romanis: Synecdoche, recta pro ædificijs, mœnia pro vrbe: Metaphoræ autem illæ, ex inanimatis et brutis rebus animatæ & actuosæ, procedere, accepit lætari, præcipuam laudem obtinēt. Atq; hæc prima rhetoriæ elocutionis ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ μῦθου fuit.

Cap. XLIII. Quid figura, & quid figura dictionis.

Expositio in Tropis, primo genere elocutionis, sequitur vt de figura secundo loco dicendum sit. Figura est elocutio, qua orationis habitus, à recta & simplici cōsuetudine mutatur. Vt enim tropus est singularum vocum: sic figura coniuñctarum est: vtq; vocū alia est propria, alia Modificata: sic orationum alia est recta alia figurata. Illā Græci ἰσχυρισμὸς, hanc, ἰσχυρισμὸς μέλου vocāt. Itemque figuram σχῆμα, id est habirum & gestum quendam orationis. Nomen autē figuræ videtur ab histrionum persona & habiru sumptum esse, qui varia orationis genera varijs vestimenti figu-

ris pronuntiabant. Artem verò figurarum, videtur Tullius desperasse, cum tertio Oratorio numerum earum augeat, in Oratore autem minuat: deniq; in Tropicis nominatim præcipiat, in te infinita vitiosum non esse prætermittere aliquid: ut cum (ait) de ornamenti verborum sententiarumque præcipitur tres enim est infinitior. At huius infinitatis, quàm Tullius existimat, Genera et Species, si non accuratissimè exprimere, certè lineamenti quibusdam adumbrare licet. Figura igitur est Dictionis aut Sententiæ.

Figura Dictionis, est figura, qua Elocutio figuratur dictionibus aptè et iucundè inter sese resonantibus. Itaque figura dictionis nihil aliud est, quàm Elocutionis harmonia quædam et numerus: quo vno nihil est cognatius nostris animis. Numero enim excitamur et incendimur, et languescimus, et ad hilaritatem tristitiàmque deducimur. Rhetoriæ igitur *μυρο* *θυμίων* omnesq; pigmentorū arculæ, hic præcipuè explicantur: quibus non sophistæ solum ad ingenij ostentationem, sed oratores in serijs et grauib; causis utiliter vsi sunt. Figura dictionis est in sonorū dimentione vel repetitione.

Cap. XV. De Rhythmo.

Dimensio est poetica vel oratoria. Poetica, quæ perpetuis certorum spatiorum legibus adstringitur: et serè in fabulosis argumentis ad hominum mores imitandum & exprimendum. Hinc Tragedia, Comœdia, &c. poematis genera orta sunt,

in quibus *ῥητορικὰ καὶ τὰ ὑποκρίματα*, ueritas
casuum, & agnitio tandem imperata, delectarent
animos: ad eamq; rem Rhetorici cuiusque orna-
menta præcipua licentia est assumpta. Alioquin si
vera tractes, si vereor fueris, nihil habere Poetæ,
nisi numerū videre. Sic Empedocles Aristoteli
physiologus videtur, non Poeta, neq; quicquam
habere cōmune cū Homero, præter metrū. Ergo
species elocutionis rhetoricæ, in talis argumenti
licentia, numero Poetica dicitur; cuius voluptas
præcipuè insignis est, præcipuè, quia illā Pla-
tonis, & incantationem manifestō carmine con-
tinet: adeo ut hinc primum homines capti, dicantur
à fera agrestiq; vita, ad civilem & humanum
cultū traducti esse. Numerus Poeticus est Rhyth-
mus aut Metrum. Rhythmus est numerus Poeti-
cus certum syllabarum numerum, certa clausula
terminatū continens. Sic enim constituendæ do-
ctrinæ gratia, nomen cōmune usurpetur. Tales
rhythmi naturales sunt in omni natione atq; gē-
te, atq; (ut loquitur Arist.) *ἐν τῷ αὐτοῦ ἁπλοῦς καὶ
ῥυθμὸς*, è naturali & sponte fusa compositione. Sic
enim hodie Francorum, Italorum, Hispanorum,
Germanorum, omniumq; omnino populorum
rhythmi sunt, sine vlla longarū vel breuium syl-
labarum dimensione. Et talia quondam in Græ-
cia ante Homerum, & in Italia ante Andronicū
Poemata fuerunt. Talis enim videatur poësis fu-
isse in illis (de quibus Ennius loquitur) versibus.

Quos olim Fanni vatesq; tenebant.

Atq; hæc infantia est Poeticæ dimensionis: &

fic Quintilianus ait rhythmum, aurium mensura
& similiter decurrentium spatiorum obseruatione
esse generatum: mox in eo repertos esse pe-
des: eorumq; locis certis ordinatorum dimensio-
ne factum est metrum. Vt in veteris & Græciæ
& Italiæ poematis, quæ hodie leguntur, apparet,
& in vernaculis linguis apparebit, si quando eru-
ditionis vberiore fructum nactæ sint.

Cap. XVI. De Metro.

Authores numeri metrici, peruciores perhi-
bentur, tametsi Aristoteles negat vilius poetæ an-
te Homerum scripta exstare. Nec Romæ ante
Enatum exstitit qui quâ satis dignum, quod ite-
rum legatur, ait Cicero. Ergo hæc de Rhythmo,
Metrum est Numerus Poeticus, certos pedes, &
certis locis collocatos, continens.

Pes, est dimensio certis syllabarum tempori-
bus definita. Estq; bisyllabus aut trisyllabus: &
uterq; simplex aut mistus. Bisyllabus simplex, est
Spondæus, ex duabus longis, vt *mūsæ*: aut Pyrrhi-
chius, è duabus breuibus, vt *deus*. Mistus autem,
est Iambus è breui & longa, vt *deōs*: aut Choreus
è longa & breui, vt *armis*. Trisyllabus simplex, est
Molossus è tribus longis, vt *Rōmānes*: aut Tro-
chæus è tribus breuibus, vt *legere*. Mistus verò
constat è duabus syllabis, deinceps similibus aut
dissimilibus. Duarum syllabarum similium, pedes
sunt bis bini: dactylus è longa & duabus breui-
bus, vt *Tyris*; contra Anapæstus, è duabus breui-
bus & longa, vt *flumēs*: Bacchius, è breui & dua-
bus

bus longis, vt *Asbēnās* : contra Palimbacchius ē duabus longis & breui, vt *cāntāre*. Misti autem ē dissimilibus continuis duo sunt. Creticus ē longa, breui, longa, vt *iūdicēs*: contra Amphibrachus, ē breui, longa, breui, vt *amāre*. Ergo hæc de pedibus, quorum dimentione Metrum componitur: in quo et vocalis, et *m*, et vtraq; si sit vltima præcedentis dictionis, eliditur, quando dictio sequens incipit à vocali. Et vltima habetur pro indifferenti, vt in illo Virgilij versu:

Multum ille & terris iactatus & alto.

Hic *e* in (ille) item *um* in (multum) eliditur. Genera eius multa sunt. Numerus enim potest infinitis penè modis in continuatione verborum, variari & confirmari. Summa autem duo sunt. Simplex & Compositum. Simplex constat ē duobus tantum pedibus, quale est Adonicum, constans & dactilo & spondeo: vt,

Terruit urbem.

Carmen compositum est, quod constat ē pluribus, quam duobus pedibus, vt Tetrametrum et Polymetrum. Nam Trimetrum insigne nullum est. Tetrametrum est Asclepiadeum, ē molosso, anapæsto, duobus dactilis: vt,

Adæceus atanis editoregibus.

Polymetrum est Pentametrum vel Hexametrum. Pentametra sunt, Phaleuciū et Sapphicū & Elegiacū. Phaleuciū ē spondeo, dactylo, choreis tribus:

vt, *Passer delicia mee puella.*

Sapphicum constat ē choreo, spondeo, dactylo, choreis duobus: vbi obseruandum est, vt cum ter dictum

dictum fuerit, ei carmen Adonicum addatur: vt,

*Iam satis terris, nimis atq; dira
Grandinis, misit pater, & rubente
Dexterea, sacras iaculatus arces,
Terruit urbem.*

Elegum constat, duobus primis locis dactylo vel
Spondeo: tertio, Spódez, cū anapæstis duobus: vt,
Victurus genium debet habere liber.

Hexametrum Epicum præcipuè celebratur, con-
stās quatuor primis locis è Spondeo vel dactylo;
quinto dactylo tantum, & sexto Spondeo: vt,

Arms virūq; cano, Troia qui primus ab uris.

Verū Pontametrum ab Epico nunquam sepa-
ratur, quamuis Epicum ab eo separetur.

*Nescio quod plus est, quod donat secula chartis,
Victurus genium debet habere liber.*

Reliquorum generum exempla ex poetis ani-
maduerti possunt, qui propè infinitos & innu-
merabiles concentus orationis inuenerunt. Neq;
tamen sic omnes numerorum varietates com-
plexi sunt, quin plures inueniri possint.

Cap. XVII. De numeri oratorij origine & laude.

Numerus poeticus expositus est. Oratorius, est
numerus quidam non incertus, sed tamen & poe-
tico, & sibi ipsi, perpetuò dissimilis. Natus autem
est ex illo poetico, cuius voluptatem Rhetores
imitari sunt, cū hūc animaduertissēt poetas qui-
dem populo placere, in oratoribus autem, genus
ἀρετῆς mouet compositum cum seueritate audiri,
Numerum igitur quendam Rhythmicis quidem

metriscis legibus solutum, sed sapiens numerum
 in prosa adhibuerunt, cuius inventendi princeps
 Thersymachus fuit: sed eius ornatus nimis erant
 scripta numerosè. Deinde Gorgia fuerunt in he-
 us numeri affectatione immodicum fuisse, & his
 solis festiuitatibus intemperantius abusum. Iso-
 crates autem, Gorgia iam senis auditor, utrunq;
 moderatione superauit. Ergo numerus ille poe-
 ticus hunc alterum orationis numerum genuit in
 Græcia maturius, annis propè quadringentis tar-
 dius in Italia. Oratorij autè numeri gratia hyper-
 baton, id est longior verbi transgressio, permittitur.
 Sit enim (ait Fabius) sæpissimè aspera & dura, &
 dissoluta, & hians oratio si ad necessitatem ordi-
 nis verba redigantur: et ut quodq; oritur, ita pro-
 ximis etiam, si vinciri non potest, alligetur. Diffe-
 renda igitur quædam & præsumenda, atq; ut in
 structuris lapidum impolitorum, loco quo conue-
 nit, quidque ponendum: non enim recidere ea,
 nec polire possumus, quæ coagmentata se magis
 iungant: sed his utendū qualia sunt, eligendæq;
 sedes: nec aliud potest facere sermonem nume-
 rosum, quàm opportuna ordinis mutatio. Numerus
 oratoris rhythmus nil admodum habet, nisi fortè
 in quadam repetitione, de qua suo loco: totus
 est in observatione pedum: quem Tullius tanti
 fecit, ut affirmet conciones sæpè exclamasse, cum
 verba aptè cecidissent: Hunc igitur numerum
 adhibere necesse est, si ornate velis dicere, non
 solum (quod ait Aristoteles et Theophrastus) ne
 infinitè feratur, ut flumen, oratio: verum etiam

.. ut multò maiorem vim habeat. Neq; verò (ait Fa-
 .. bius) Demosthenes fulmina tantopere vibera-
 .. diceretur, nisi numeris contorta ferrentur. Arque
 .. idcò (ait Tullius) ut athletas, nec multo secus
 .. gladiatores videmus, nihil nec vitando facere
 .. cautè, nec petendo vehementer, in quo non mo-
 .. tus hic habeat palestra quandà, ut quidquid in
 .. his rebus fiat utiliter ad pugnà, idem ad aspectum
 .. etiam sit venustum; sic oratio nec plagam graue
 .. facit, nisi petitio fuerit apta, nec satis rectè decli-
 .. nat imperum, nisi etiam in cedendo, quid deceat,
 .. intelligat. Itaq; qualis eorum motus, quos ἀνα-
 .. λωσις Græci vocant; talis horum videtur ora-
 .. tio, qui non claudunt numeris sententias.

Cap. XVIII. De numeri Oratorij observatione.

Hæc Tulliana est oratorij in pedibus numeri
 commendatio: quæ nobis multo etiam gratior,
 quàm authori ipsi esse debeat: qui scholasticis
 Rhetorum commentis inductus, artem lōgè dif-
 ficilissimam hic esse credidit, quam ipsius viginti
 præstantissimæ orationes, P. Rami diligentia ob-
 servatz, facillimam esse docuerunt. Tantò natu-
 ram atq; vsum arte præstantiorem orator habuit.
 Vnica enim consideratio hic est, ut prosæ nu-
 merus sit non solum poetici numeri (quod gene-
 raliter præceptum est) sed etiam sui ipse dissimi-
 lis. In prosa itaque versum fugito: citare tamen
 licet aliunde, authoritatis aut voluptatis gratia:
 Ut Tullius præsertim senex, Atheniensium Phi-
 losophorum exemplo adductus (ut ait Tusc. 2. de

se) frequenter citauit. Hoc est primum: deinde
 incipium vel exitum carminis, ne principium
 vel exitum prosæ facito. Principiorum verò cura
 minor: mediorum autem alioqui nulla est mag-
 noperere observatio. In clausula, verò maximè per-
 ectio atque absolutio iudicatur: quæ quoniam
 vehementius apparet, & intellegitur, varianda est
 maximè, ne aut animorû iudicijs repudietur, aut
 aurium satietate. Nec tamen senis à fine syllabis
 rorsum longius observatio procedit, & dissyl-
 labis tantum pedibus definiri potest. Numerum
 utitur eundem in clausula ne cõtinuato, sed variè
 dissimiliterq; temperato, neq; quicquam nimium
 vel operosè vel curiosè, artem oratorij è pedibus
 numeri, totâ comprehenderis. Id enim illa viginti
 orationum inductio & animaduersio, id est, vsus
 eloquentiæ præstantissimus artifex & magister,
 persuasit. Ex longis omnibus, clausula tardior &
 rior est: vt Espinis respersa, tres spondzi sunt.
 Rarissima ex omnibus breuibus. At ex tempera-
 tione longarum & breuium frequentior. Res tota
 è Ciceronis in oratore loco declaretur. Stante
 Cicerone C. Carbo, C. filius, Treb. pleb. in conci-
 one dixit his verbis: O Marce Druce; patrem
 appello. Hæc quidem duo binis pedibus incisa;
 in priore est dichoreus, in posteriore ferè om-
 nes longæ. Deinde membratim: Tu dicere sole-
 bas sacra esse rempublicam. Hæc duo mem-
 bra, ternis pedibus variata, in priore sunt cho-
 reus, pyrrichus, spondæus; in posteriore cho-
 reus, spondæus, iambus. Quicunque eam vio-
 lasset.

lasset, ab omnibus ei poenas esse persolutas. Hic tres chorei continuati: nihil enim ad rem, extrema illa longa sit, an brevis, ut Tullius etiam nominatim profitetur. Deinde, patris dictum sapiens temeritas filij comprobavit. Hic iambum sequitur dichoreus. Quo talis planor concionis effectus excitatus, ut admirabile esset. Quare, nonne id numerus efficerit? Verborum ordinem, immutato, et fac sic, comprobavit filij temeritas, iam nihil erit. Hic dichorei numerus. Ciceroni gratissimus fuit, et in clausulis admodum frequentatus: ut in una pro Pompeio oratione, centies decies & quater adhibitus sit. In Corneliana 2. O callidos homines. Dichoreus est & iambus. O rem excogitatam. Spondæus et dichoreus. O ingenia metuenda, Duo pyrrichij & choreus. Pro Milone: Neque auxilium modo defensionis meæ, verum etiam silentium pollicentur. Iambus & chorei duo. Denique, varietas eiusmodi semper esse debuerit, ne similitudine artificium numeri deprehendatur: nimium enim insidiarum ad capiendas aures adhiberi videretur: totamque fieret invidiosum, Lucillanumque illud audiretur:

*Quam lepida lex eis, composita ut iesserule amari,
Arte pavimento, atq; emblemata vermiculato.*

Ergo hæc de oratorio pedum numero: in quo tamen literarum bonitas, præstantior per se videtur atque excellentior, quam ipsa syllabarum mensura: ut Ciceronis non solum exemplo, sed etiam iudicio percipi potest. Quantum autem sit (at idem) apte dicere, experiri licet, si aut com-

positi oratoris bene structam collocationem dissolvas permutatione verborum. Corrumperetur enim res tota: ut & hæc nostra in Corneliana, & deinceps omnia. Neque me diuitiæ mouent, quibus omnes Africanos & Lælios multi venalissimi mercatoresque superarunt. Immuta paulum, ut sit, multi superarunt mercatores, venalisque perierit tota res. Et quæ sequuntur. Neque vestis aut elatum aurum, aut argentum, quo nostros videres Marcellos, Maximosque multi Eunuchi e Syria Egyptoque vicerunt. Verba permuta, sic ut sit. Vicerunt Eunuchi e Syria Egyptoque. Adde Tertium. Neque verò ornamenta ista Villarum, quibus Lucium Paulum, & L. Mummius, quibus his urbem Italiamque omnem refecerunt, ab aliquo video perfacile Deliaeo aut Syro potuisse superari. Facito, potuisse superari ab aliquo Syro aut Deliaeo: videturne ut ordine verborum paulum commutato, iisdem verbis stante sententia, ad nihilum, omnia recidant, cum sint ex aptis dissoluta? Aut si alicuius inconditi arripias, dissipatam aliquam sententiam, eamque ordine verborum paulum commutato, in quadrum sedigas, efficiatur aptum illud quod fuerit antea diffusum ac solutum. Age, sume de Graccho apud Censores illud. Abesse non potest, quin eiusdem hominis sit probos improbare, qui improbos probet. Quam aptius, si ita dixisset. Quin eiusdem hominis sit, qui improbos probet, probos improbare? Sic Tullius de quaternis clausulis ab aurum (quarum superbissimum, & fastidiosissimum in hac

hac tota quæstione iudicium proficitur) normam
 examinavit. Iudicium autem ipsum laudo & ap-
 probo, causam iudicii longè aliam statuo. Clau-
 sola ænalinijq; non placet Tullio: neque mihi
 placet, quia finis est Epici carminis. At clausulæ,
 Syria Ægyptoq; è breui, longis quatuor, breui.
 Deinde, Syro, aut Deliacò, è spondeo, et (si ultima
 sit indifferens) dichoreo: denique, qui improbos
 probet, è palimbacchio et dactylo; cur (inquam)
 hæ clausulæ tres, (si pedum numerus spectetur)
 ingratae sunt, cum ultima in choreum, penultima
 in dichoreum, pedes Ciceroni ipsi gratissimos,
 cadant: cur deniq; prima temperatior, è brachio
 & palimbacchio, quàm laudata illa Ægyptoq; vi-
 cerant, è longis quinq; vnicæ breui; cur (inquam)
 hæc clausulæ pedum numero sit ingratior, causam
 asserre Tullius nullam posset, quin totam pedum
 doctrinam ante retexeret. Quare numeri illius
 gratia non solum ducitur è pedibus syllabarum,
 sed è sonis literarum, quæ vel grandiores vel ma-
 gis confertæ in clausula resonant. Neque verbi
 clausula id efficit, nam (probet) tam verbum est,
 quàm (improbare.) Quamobrem in tota oratorij
 numeri laude, quæ permagna est, literarum soni
 primas obtinebunt.

Cap. XIX. De Epizoni.

Figura dictionis in dimensione soni, eiusmodi
 est; sequitur quæ est in soni repetitione: & qui-
 dem similis aut dissimilis. Similis continûe vel
 disjuncte. Continûe in eadem sententia, vel in

diversa

diversis. In eadem sententia appellatur Epizeuxis: quando nempe sonus idem continue iteratur in eadem sententia. De respons. Arusp. Hic P. ille. Scipio natus mihi videtur ad interitum exitum- que Cathaginis: qui illam à multis Imperatoribus obsessam, oppugnatam, labefactatam, peremptam, aliquando quasi fatali euentu solus evertit sic Tirus Annius ad illam pestem comprimendam, extinguendam, funditus delendam natus esse videtur, & quasi diuino munere donatus Republicæ. Hic solum numerus, non vox iteratur: in sequentibus voces iterantur. Ver. 7. Crux, crux (inquam) infelici & misero. Terent. And. O Misia, Misia! Item pro Ligario: Si in hac tanta tua fortuna lenitas tanta non esset, quantam per te, per te (inquam) obtines (intelligo quid loquar) acerbissimo luctu redundaret ista victoria. Pro Milone: Occidi, occidi, non Spurium Melium, qui annona levanda, iacturisque rei familiaris, quia nimis plebem amplecti putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi. Virg. Eclog. 3.

*Ipse sonant arbuta, Deus, Deus ille, Menalca,
Sic bonus o felixq, tuus.*

Interdum Parenthesis interponitur: res tamen eodem recidit, quia tanquam Parenthesis non sit, geminatio illa continuatur. Philip. 2. Haec posita pro re de Iouis Statoris, bona (miserum me, consumptis enim lachrymis, tamen infixus animo hæret dolor) bona (inquam) Gnei Pompeij Magni, voci acerbissimæ subiecta præconis. Pro Marcel. At verò eius gloriæ, C. Cæsar, quam

“ paulò antè es adeptus, socium habes neminem :
 “ totum hoc quantumcunq; est (quod certè ma-
 “ ximum est) totum est (inquam) tuum. Repetitio
 continua eiusdem soni in diuersis sententijs est
 Anadiplosis vel Climax.

Cap. XX. De Anadiplosi.

“ Anadiplosis, Reduplicatio est, quando idem so-
 nus repetitur in fine præcedentis, & principio se-
 quentis sententiæ. Virg.

Pierides, vos hæc facietis maxima Gallo,

Gallo, cuius amor tantum mihi crescit in horas.

Hæc figura ter iteratur, & eodem verbo: Catil. 1.

“ Hic tamen viuit ? viuit : imò verò etiam in Sena-
 “ tum, venit. Item. Viuis, & viuis, non ad deponen-
 “ dam, sed ad confirmandam audaciam. Item.
 “ Quamdiu quisquâ erit, qui te defendere audeat,
 “ viues, & viues ita, vt nunc viuis.

Cap. XXI. De Climace.

Climax gradatio, est Anadiplosis, compluri-
 bus gradibus cõtinuata. Itaq; genere eadem est.
 Ouid. 3. Fast.

Mars uidet hanc, visamq; cupit potiturq; cupita.

“ Pro Mil. Nec verò se populo solum, sed Senatui
 “ commisit ; nec Senatui modò, sed etiam publicis
 “ præsidij & armis : neq; his tãtum, sed eius pote-
 “ stati, cui Senatus totâ Remp. commisit. Eclog. 2.

Torna leena lupum sequitur, lupus ipse capellam :
Florentem cytisum sequitur lasciuia capella.

Pro Sex. Roscio Amerino. In vrbe luxuries
 creatur :

creatur: ex luxuria existat auaritia necesse est: ex
 auaritia erumpat audacia, unde omnia scelera &
 maleficia gignuntur. Author. ad Heren. Nam quæ
 reliqua spes libertatis manet, si illis & quod libet,
 licet; & quod liceat, possunt; & quod possunt, au-
 dent; & quod audent, faciunt; & quod faciunt, vobis
 molestum non est?

Cap. XXII. De Anaphora.

Anaphora seu Relatio est, quando sonus idē ite-
 ratur in principijs sententiarū. Agr. 2. Tamen ne
 vexari Remp, contemni Maiestatem populi Ro-
 mani, deludi vosmetipsos distius à Tribuno Ple-
 bis patiemini? Agr. 1. Sollicitam mihi ciuitatē su-
 spicione, suspēsam metu, perturbatam vestris le-
 gibus & concionibus, & seditionibus tradidistis.
 Car. 1. Nihil ac nocturnū præsidium palatij, nihil
 urbis vigilæ, nihil timor populi, nihil consensus
 bonorū ciuium, nihil hic munitissimus habendi
 Senatus locus, nibil horū ora vultusq; mouerūt?

Te dulcis coniux, te solo in littore secum,

Te veniente die, te decedente canebat.

Pro Ameri. Accusant ij, qui in fortunas huius
 inuaserunt: causam dicit is, cui nihil præter ca-
 lamitatem reliquerunt. Accusant ij, quibus oc-
 cidi patrem Sexti Roscij bono fuit: causam dicit
 is, cui non modo luctum mors patris attulit, ve-
 rum etiam egestatem. Accusant ij, qui hunc ip-
 sum summè iugulare cupierunt: causam dicit
 is, qui etiam ad hoc iudicium cum præsidio ve-
 nit, ne hic ibidem ante oculos vestros trucid-

“*Etur. Denique accusant ij, quos populos poscitis*
 “*Causam dicit is, qui vnus relictus ex nefaria illo-*
 “*rum eade restat. Eclog. 2.*

Pan primus calamos terra coniungere binos

Instituit : Pan curat oues ouiumq; magistros.

Cap. XXIII. De Epistrophe.

Epistrophe ceu conuersio, est numerus, quo si-
 milis sonus in clausulis iteratur. Hic autē rhy-
 mus quidā oratorius persæpè resonat in membris
 paribus, quæ idcirco iam olim *πάρρησι καὶ ἰσοκω-*
λῳ nominata sunt. Addita sunt etiam *ἀντίθετα* &
ὁμοιωτάτω, quæ quamuis insint, nihil tamen ad
 orbem concinnitatis huius (vt Cicero appellat)
 efficiunt : sed totū efficitur similiter desinentium
ἐπιστροφῇ & conuersione : quæ ideo *ὁμοιοτέλουσα*
 “ dicuntur. Pro Pompeio : vt eius voluntatibus non
 “ modò ciues assenserint, loci obtēperarint, hostes
 “ obedierint, sed etiam venti tempestatesque obse-
 “ cundarint. Hic tria prima mēbra serè senaria sunt,
 “ postremum est lógus. Neq; æqualitatis similitu-
 “ do sic exigēda est. Agr. 1. Vt veller honos ad mei
 “ temporis diem petitus, non ad alienæ petitionis
 “ occasione interceptus, nec diuturnis precibus
 “ efflagitatus, sed dignitate impetratus esse videa-
 “ tur. Sed à Cicerone ipso positiū tam concinni or-
 “ bis exemplū expēdamus. Pro Mī. Est enim hæc
 “ (iudices) non scripta, sed nata lex, quam non di-
 “ dicimus, accepimus, legimus, verū ex ipsa natu-
 “ ra arripuimus, hausimus, expressimus : ad quā nō
 “ docti, sed facti, nō instituti, sed imbuti sumus. Hic

quater bini t̃quam versus, æqualibus ferè inter-
 spirationibus interpuncti resonāt: duo primi ter-
 narij (nō scripta sed nata,) duo sequētes plusquā
 duo denarij: duo sequētes iterū ternarij: postre-
 mi quaternarij. Sed in propositis exemplis sonus
 tantum seruat̃r, non etiā dictio: in sequentibus
 autem dictio ipsa iteratur, Phil. 2. *Doletis tres ex-*
cercitus populi Romani esse interfectos? interfe-
cit Antonius. Desideratis clarissimos ciues? eos
quoq; eripuit Antonius. Authoritas huius ordi-
nis afflicta est: afflixit Antonius. Martial. lib. 2.

Capto tuam (pudet hen) sed capto Maxime cenā:

Tu captas alias: iam sumus ergo pares,

Mane salutatū venio: tu diceris isse

Ante salutatū, iam sumus ergo pares.

Sum comes ipso tuus, tamid; ante ambula regis.

Tu comes alterius: iam sumus ergo pares.

Vtraque autem figura, tum anaphora, tum E-
 pistrophe hīc comprehenditur.

Symploce complexio dicitur, cū idem sonus
 in principijs & clausulis iteratur. Agrar. 1. *Spem*
improbis ostendistis, timorem bonis iniecastis,
fidem de foro, dignitatē de rep. sustulistis. Agr. 2.
Quis legem tulit? Rullus. Quis maiorem popu-
li partem suffragijs priuauit? Rullus. Quis comi-
tis præsuit? idem Rullus. Pro Milo. Quis eos po-
stulauit? Appius. Quis produxit? Appius.

Cap. XXIIII. De Epanalepsi.

Ergo repetitiones hæ sunt in eodem loco: se-
 quentes duæ sunt mixtæ loco, Epanalepsis &

Epanodos. Epanalepsis seu Resumptio est, quæ idẽ sonus in principio & clausula repetitur. Ver. 4.

“Saluti enim corũ potius consulã quam voluntari.

“Phil. 1. Illa erat vita, illa secunda fortuna, libertate

“esse parẽ cum cæteris, principẽ dignitate. En. 1.

Multa super Priamo rogans, super Hectorẽ multa.

“Verr. 7. Multi & graues dolores inuenti, paren-

“tibus & propinquis multi. *Martial.*

“*Phosphore redde diem: quid gaudia nostra moraris?*

Cesare venturo, Phosphore redde diem.

Viuis, & viuis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Catil. 1.

Cap. XXV. De Epanodo.

Epanodos seu Regressio est, quæ sonus in principio & medio, vel in medio & fine iteratur.

“Ver. 3. Habuit honorem vt proditori, non vt ami-

“co fidem. Pro Planc, Gratiam qui refert, habet: &

“qui habet, in eo quod habet, refert. Pro Cæciana,

“quia res indigna sit, ideo turpem existimationem

“sequi: quia turpis existimatio sequitur, ideo rem

“indignam non vindicari. Eclog. 8.

— *crudelis tu quoq; mater:*

Crudelis mater magis, an puer improbus ille?

Improbus ille puer, crudelis tu quoq; mater.

“Cicer. Vestrum iam hĩc factum deprehenditur,

“P. C. non meum: at pulcherrimum quidem fa-

“ctum, verum, vt dixi, non meum, sed vestrum.

“

Cap. XXVI. De Paranomasia.

Figuræ dictionis in repetitione sonorum simi-
lium

lium sic habent : in repetitione sonorum, leuiter
dissimilium, duæ sequuntur, Paranomasia & Po-
lyptoton. Paranomasia vel adnominatio est, cum
dictio, literæ aut syllabæ alicuius commutatione,
significatione quoq; commutatur, Verr. 2. Nam
ut apertus in corripendis pecunijs, sic in spe cor-
rumpendi iudicij. Pro Amer. Tametsi nõ modò
ignoscendi ratio, sed etiam cognoscendi consue-
tudo de medio sublata est. Catil. 1. Vt nõ emissus
ex vrbe, sed immissus in urbem esse videatur. Ibi-
dem. Hanc Reip. pestem paulisper reprimi, non
in perpetuum comprimi posse. Tale est illud
Quintiliani. Emit morte immortalitatem. Item,
Neminem posse alteri dare matrimonium, nisi
penes quem sit patrimonium. Martialis hinc iocì
materiam arripuit.

Litigat & podagra Diodorus Flacce, laborat;

Sed nil patrono porrigit, hæc chiragra est.

Inde etiam illud est Catonis, cui cum quidam
dixisset : Eamus deambulatum : & ille respondit-
set : Quid opus est De? Imò vero (ait Cato) quid
opus est te?

Cap. XXVII. De Polyptoto.

Polyptoton est, cum eiusdem originis, varijs ca-
sibus voces inter se consonant. Pro Cæl. Ipsius au-
tem veneniquæ ratio fingitur? vbi quæ situra est?
quo pacto? cui? quo in loco traditum? Æneid. 4.

Littora littoribus contraria, fluctibus undas

Imprecor : arma armis.

Ver. 7. Certus locus, certa lex, certum tribunal,

“ quo hoc referretur. De respons. Homines te prop-
 “ ter pecuniam iudicio liberarunt, hominibus intu-
 “ ria tui stupri dolori non fuit: homines tibi arma,
 “ alij in me, alij post in illum inuictum ciuē dede-
 “ runt: hominum beneficia prorsus concedo tibi.
 “ *Æneid. 5.*

*Hunc morem, has cursus, atq. hæc certamina primus,
 Alcanius, longam curia cum cingeret Albam,
 Retulit.*

Et apud Quintilianum: Non ut edam viuo,
 sed ut viuam edo.

*Cap. XXVIII, Quid Figura Sententia,
 & Quæ vis ipsius.*

Figura dictionis eiusmodi est. Figura sententiæ
 est Figura, quæ totam sententiam aliquo animi
 motu afficit. Virilem autem quâdam dignitatem
 præ superiorum molli & delicata venustate ob-
 tinet: ut illic color & sanguis orationis, hîc ner-
 ui thorique esse videantur. Itaque (ait in Bruto
 “ Tullius) quia sententiarum ornamentis & con-
 “ formationibus præstat Demosthenes, idcirco à
 “ doctis, oratorum est princeps iudicatus. Et rursus
 “ in Oratore idem confirmat: Sententiarum figu-
 “ ris (ait) quia frequentissimè Demosthenes vtitur,
 “ sunt qui putent eius eloquentiam maximè esse
 “ laudabilem. Et verò nullus ferè ab eo locus sine
 “ quadam conformatione sententiæ educitur. Nec
 “ aliud quidquam est dicere, nisi omnes, aut certè
 “ pleriq; aliqua specie illuminare sententias. Sic
 igitur Tullius elocutionis principatum huic po-
 tremo

stremo ornamentorum generi attribuit, publico de laudibus summi oratoris iudicio. Et cense nullo acrioribus incendijs fulmina illa Demosthenis quæ dicuntur, accendi potuerunt: nec ullis flectendorum animorum machinis elocutio violentior esse potest. Hic enim *γυνή τε καὶ καὶ λυγρὰ καὶ* elocutionis summa est. Denique ut superior illa & troporum, & in verbis figurarum elocutio, ad dicendum & delectandū multum valeat: hæc etiam (quod in dicendo caput est) ad mouendū & pervincendum plurimum valebit, reprehensa-que ideò à nonnullis Romanorum oratorum Atticis in Cicerone: quem (quod eius altior & ardentior esset oratio) furere & bacchari arbitrantur. Sed usus artis & summa in ciuitatibus utilitas, eam calumniam refutauit.

Figura sententiæ est in logismo aut dialogismo. Logismus est, quando sine colloctione sententia figuratur, estque Exclamatio, & sui ipsius Reprocatio, Apostrophe, & Prosopopœia.

Cap. XXIX. De Exclamatione.

Exclamatio est figura in logismo per aduerbiū exclamandi expressum, vel intellectum, magnum prorsus animi commouendi instrumentum, & quidem affectuum variorum: modò admirationis: O clementiam admirabilem, atque omni laude, prædicatione, literis, monumentisq; decorandam! Modò desperationis. Pro Mil. O frustra mei suscepti labores! ô spes fallaces! ô cogitationes inanes meæ! Modò optationis. Quid. Epill. I.

*O utinam, tunc cum Lacedæmonia classe petebat,
Obrutus insanis esset adulter aquis.*

“ Pro. Pomp. Utinam, Quirites, virorum forti-
“ um atq; innocentium tantā copiam haberemus,
“ vt hæc deliberatio vobis difficilis esset, quemnam
“ potissimum tantis rebus ac tanto bello præfici-
“ endum putaretis. Modò indignationis: In Pis. O
“ scelus! ô pestis! ô labe! Modò irrisu: vt ibi-
“ dem: O stultos Camillos, Curios, Fabricios, Ca-
“ latinos, Scipiones, Marcellos, Maximos! O amen-
“ tem Paulum! rusticum Marium! Prô, adhibetur
sæpè ad obtestationem, vt in Andria.

*Prô Deum atq; hominum fidem: quid est, si non
Hæc consumelia est?*

En, aliquando triste quid, & miserabile præ se
fert. Eclog. 1.

Impius hæc tam culti non alia miles habebit?

Barbarus has segete? en, quò discordia ciues

Perduxit miseros, en queis consensimos agros!

Heu & Eheu, sunt commiserationis, I. Offic. O
domus antiqua, heu, quàm diu parti domino domi-
naris! Æneid. 1.

— tu nunc Carthaginiæ altæ

Fundamenta locas, pulchramq; uxoris urbem

Exstruis: heu regni, ceruicq; obtine tuarum!

Eclog. 2.

Eheu quid volui misero mihi! floribus Austrum

Perdistis, & liquidis immisit fontibus apros:

Quem fugis, ab demens!

Aliquando exclamatio est deprecationis &
imprecationis: in Heaut.

*Vi te quidem Di Deaq̃ omnes, quantum est, Syre,
Cum istec invento, cumq̃ insep̃to perduint.*

Æneid. 2.

*At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,
Di (si qua est celo pietas, qua talia curet)
Persekuant grates dignas!*

*Pro Deiotaro: Di te perdant, fugitiue, ita non
modò nequam & improbus, sed fatuus & amens
& Epiphonema quoque species est exclamatio-
nis, quæ ad finem rei narratæ & explicatæ addi
solet: ut cum Virgilius exposuit omnes causas,
quibus Iuno Romanos persequebatur, tandem
exclamat, Æneid. 1.*

Tanta molis erat, Romanam condere gentem.

*Licentia etiam, quæ Græcis παρρησία dicitur,
exclamatio quædam videtur. Pro Syl. Adesse om-
nes animis, qui adesset corporibus: erigite mœtes
& vultusq̃, vestras, & me de invidiosis rebus, (ut ille
portat) dicentem attendite. Ego Consul, cum ex-
citatus perditorũ civium clâdestino scelere cõ-
stitutus crudelissimum & luctuosissimum exitum
comparasset, cum ad occalum interitumq̃; Reip.
Catilina in castris: in his autem templis atque re-
tis, dux Lentulus esset constitutus, meis consi-
liis, meis laboribus, mei capitis periculis, sine tu-
multu, sine delectu, sine armis, sine exercitu,
quinq̃; hominibus comprehensis atq̃; confectis,
in incensione urbem, internecione ciues, vastitate
Italiam, interitu Rempub. liberaui. Ego vitam
omnium civium, statum orbis terræ, urbem de-
iq̃; hanc, sedem omnium nostrũ, arcem regũ*

ac nationum exterarum, lumen gentium, domicilium imperij, quique hominum perditorum atque amentium pœna redemi. An me existimasti hæc iniuratum in iudicio non esse dicturum, quæ iuratus in maxima concione dixissem? Sed Quintilianus hinc nullam figuram putat, nisi quantum sub hac libertate quædam lateat adulatio.

“Pro Ligar. Vide quàm non reformidem, vide
 “quanta lux liberalitatis & sapientiæ tuæ mihi a-
 “pud te dicenti obortatur. Quantum potero voce
 “contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat.
 “Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam ex magna par-
 “te, nulla vi coactus, indicio meo ac voluntate ad
 “causam profectus sum, quæ erant sumpta contra
 “te. Apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum
 “qui cum hoc sciret, tamen me antequam vidie-
 “Reipub. reddidit. In hac licentia (ait Quintilian.)
 Orator non solum ad utilitatem Ligarij respexit,
 sed magis laudare victoris clementiam non po-
 tuit. Quemobrem Exclamatio una magnas prorsus vires habet.

Cap. XXX. De Epanorthosi.

Revocatio sui ipsius est, quando revocatur quidpiam: & est ardoris in exclamatione proximi veluti refrigeratio & moderatio: estq; Epanorthosis aut Apoliopesis. Epanorthosis correctio est, quando antecedens aliquid revocatur. Ep. 1.
 “Erat hoc mihi dolendum: sed multò magis illud,
 “quod inimicum meum: meum autem? imò ve-
 “tò legum, iudiciorum, otij, patriæ, bonorum om-
 nium

alum, sic amplexabantur, sic in manibus habebant, sic fouebant, sic me præfente osculabantur, Terent. Heaut.

—— *Filium unicum adolescentulum*

Habeo, ah! quid dixi habere me? mox habui Chreme, Nunc habeam ueneo, incertum est.

Hic igitur præteritum aliquid & dictum reuocatur. Pro Ligar. Sed nimis vrgeo, commoueri videtur adolefcens. Pro Cæli. Sed quid ego ita grauem personam induxi? Pro Milo. Sed finis sit: neque enim præ lachrymis loqui possum: & hic se lachrymis defendi verat. Hic cursus orationis antecedens reuocatur, & quasi pœnitentia facti significatur. At fratr. Sed nescio quo pacto ad præcipiendi rationem delapsa est oratio mea, cum id mihi propositum initio non fuisset.

Cap. XXXI. De Apostrophi.

Apostrophe reticentia est, qua sententiæ inchoatæ cursus ita reuocatur, ut inde pars eius aliqua deinceps non dicta intelligatur. Pro Milone: An ille huius legis, quam Clodius à se inuentam gloriatus est, mentionem facere ausus esset viuo Milone, ne dicam Consule? de nostrum enim omnium non audeo totum dicere. Aeneid. 1.

Iam cælum terramq, meo siue numine ventis

Miscere, & tantas audetis tollere moles?

Quos ego: sed motos præstat componere fluctus.

Logismus exclamationis & reuocationis ita est: sequitur qui est in Apostrophe aut Prosopopœia.

Cap. XXXII. De Apostrophe.

Apostrophe, Auerſio eſt, quando oratio ad aliam
 nam perſonam conuerſitur, quàm inſtituta ratio
 requirit. Figura nō multum cedens elationis ge-
 nere exclamatiōi, & perſæpe cum ea coniungi-
 tur. Sed Apoſtrophe ex conditione perſonarum
 variè diſtingui poteſt: aliàs enim ad humanam
 perſonam fit auerſio: vt cū illud Ciceronis di-
 „ rectè dictum ſit pro Muræna: Negat fuiſſe rectū
 „ Cato, me Conſulem, & legis ambiciuſ latorem, &
 „ tam ſeuere gēſto conſulatu, cauſam L. Muræna
 „ attingere. Cuius reprehēſio me vehementer
 „ mouet, non ſolū vt vobis (Iudices) quibus ma-
 „ ximè debeo, verū etiam vt ipſi Catoni, grauif-
 „ ſimo atque integerrimo viro, rationem mei facti
 „ probem. A quo tandem (ait) M. Cato, eſt æquius
 „ Conſulem defendi, quàm à Conſule? Quis mihi
 „ in Rep. poteſt aut debet eſſe coniunctior, quàm
 „ is, cui Reſp. à me vnā traditur ſuſtinenta, magnis
 „ meis laboribus & periculis ſuſtentata? Eodem
 „ modo, cū Anchifeſ narrat Æneæ, quæ futura
 „ ſit poſteritas nepotum. Æneid. 6.

*Erueſt ille Argos, Agamemnoniaſq; Mycenæ,
 Ipſumq; Æacidem genus armipotentiſ Achilli:
 Vltiſ avos, Troiæ templa & temerata Minervæ.
 Quis te, magne Cato, tacitum, aut te Coſſe relinquat?
 Quis Gracchi genus, aut geminos, duo fulmina belli,
 Scipiadas, cladem Lybia? paruoq; potentiſ
 Fabricium? vel te ſulco Serranæ ſerentem?
 Quò feſtum rapitiſ Fabij: tu Maximus ille eſ*

Vnus, qui nobis cunctando restitues rem.

Hic Apostrophe est ad Catonē, Cossū, Sertanum, Fabium. Aliās ab hominibus ad Deos fit auersio: vt à Catilina ad Iouem: Hisce omnibus " Catilina, cum summa Reipub. salute, & cum tua " peste ac perniciē, cūmq; eorum exitio, qui se te- " cum omni scelere parricidiōq; iunxerūt, profi- " ciscere ad impium bellum ac nefarium. Tum tu " Iupiter, qui ijdem, quibus hęc vrbs auspicijs à " Romulo es cōstitutus, quem Statorem huius vr- " bis atq; imperij verē nominamus, hunc & huius " socios à tuis aris, cæterisq; templis; à rectis vrbs " ac mœnibus, à vita fortunisq; ciuium omnium " arcebis; & omnes inimicos bonorum, & hostes " patriæ, latrones Italiæ, scelerum fœdere inter se " ac nefaria societate coniunctos, æternis supplicijs " viuos mortuosq; mactabis. In Apostrophe inuo- catio insignis est apud Poetas. Sic Æneid. 1. cū Poeta proposuisset summam thesin totius Ænei- dos, sic auertitur ad Musam.

Musa mihi causas memora, quo numine laeso,

Quidve dolens Regina Deū, tot volvere casus,

Insignem pietate virum, tot adire labores

Impuleris: tantane animis caelestibus ira?

Ouid. Metamorph. 1.

— *Dij ceptis (nam vos mutastis & illas)*

Aspirate meis, primaq; ab origine mundi,

Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

Aliās ad rem mutam & inanimatam, velut ad personam, transfertur oratio. Pro Milo. Religio- " nes mehercule ipsæ, aræque cū illam belluam " cadere

"cadere viderit, commouisse se videntur, & ius in
 "illo suum retinuisse: vos enim Albani tumuli at-
 "que luci, vos (inquam) imploro atque obsecro,
 "vosq; Albanorum obruta arx, sacrorum populi
 "Romani sociæ atque æquales, quas ille præceptis
 "amentia, cælis prostratisq; sanctissimis lucis, sub-
 "structionum infans molibus oppresserat. Hæc
 "figura rarò quidem, sed tamen aliquando proti-
 "nus, in præcenio adhibetur. Catal. 1. Quousq; tã-
 "cẽ, Catilina, abutere patientia nostra? quamdiu
 "nos etiam furor iste tuus eludet? quem ad finem
 "se se effrenata iactabit audacia? Hic verò in sena-
 "tu res agitur, idcircoq; directus sermo ad patres: vn-
 "de auersio intelligitur.

Cap. XXXIII. De Prosopopœia.

Prosopopœia fictio personæ, qua velut alienam
 personam oratione nostra loquentem fingimus.
 Hic verò ornamentum elocutionis singulare est,
 magnæque in primis audaciæ: idcircoque magno
 consilio iudicioque regendum, vt consentanea
 personæ oratio tribuatur. Poeticum sanè orna-
 mentum, & quo vno poetarum laudes præcipuè
 dijudicantur. In pictoribus Polygnotus præstan-
 tiores, Pauson deteriores, Dionysius similes rerum
 imagines faciebat: Sic in Poetis, Homerus meli-
 ores, Hegemon peiores, Cleophilo pares personas
 exprimebat: quin etiam Euripides quales essent:
 Sophocles quales esse deberent: vt Homerus
 & Sophocles tota poeticæ imitationis laude me-
 rito principes habeantur. Itaq; si vsquam, certe in
 hæ

hac confirmatione ratio de consiliis habenda est: qua de re prudenter monemur ab Horatio in Arte.

Intererit multum, Davusne loquatur, herusve;

Idemne sive senex, an adhuc florente iuventa

Fernidus, an matrona potens, an sedula nutrix;

Mercatorve vagus, cultorve virentis agelli,

Colchus an Affricus, Thebis nutritus an Argis;

Prosopopœia est imperfecta vel perfecta. Pro-

sopopœia imperfecta est, cum sermo alienæ per-

sonæ leuiter & oblique representatur. Caesar. i.

Comm. de legatis Heluetiorum: Qui dicerent:

sibi in animo esse, sine vilo maleficio iter per

provinciam facere: propterea quod iter nullum

haberent aliud: rogare, ut eius voluntate id sibi

facere liceat. Pro lege Manil. Hi vos (quoniam li-

beret loqui non licet) tacite rogant, ut se quoque

sicuti cæterarum provinciarum socios, dignos

existemetis, quorum salutem tali viro commen-

deris.

Prosopopœia perfecta est, cum tota fictio per-

sonæ oratione nostra representatur: quo in gene-

re & accessus ad Prosopopœiam, & recessus de-

torus imprimis esse debet. Sic pro Cælio excita-

tur Appius Cæcus ad obiurgandam Clodii libi-

ditatem: Existat igitur (ait Orator) ex hac familia

aliquis, ac potissimum Cæcus ille: minimum

enim dolorem capiet, qui istam non videbit: qui

perfecto si exieris, sic agit & sic loquetur. Hic

apparatus est ad speciem quandam prolepsionis:

deinde vox & oratio Appij fingitur: Mulier,

“ quid tibi cum Cælio ? quid cum homine adoles-
 “ centulo ? quid cum alieno ? cur aut tam familia-
 “ ris huic fuisti, ut aurum commodares ? aut tam
 “ inimica, ut venenum timeres ? Non patrem tuum
 “ videras, non patrum, avum, proavum, atavum
 “ audieras Consules fuisse ? Non denique modò,
 “ te Q. Metelli matrimonium tenuisse sciebas, cla-
 “ rissimi & fortissimi viri, patriæq; amantissimi, qui
 “ simul ac pedem limine extulerat, omnes pro-
 “ pè cives viriute, gloria, dignitate superabat ? cui
 “ cum ex amplissimo genere in familiam clarissi-
 “ mam nupsisses, cur tibi Cælius tam conjunctus
 “ fuit ? cognatus ? affinis ? viri tui familiaris ? nihil
 “ horum. Quid igitur fuit nisi quædam temeritas
 “ ac libido ? nōne te, si nostræ imagines viriles non
 “ commovebant, ne progenies quidem mea, & illa
 “ Claudia æmulam domesticæ laudis in gloria
 “ muliebri esse admonebat ? Non virgo illa Vestalis
 “ Claudia, quæ patrem complexa triumphantem,
 “ ab inimico tribuno plebis de curru detrahi passa
 “ non est ? cur te fraterna vitia potius quàm bona
 “ paterna, & auita, & vsque à nobis cum viris, tum
 “ etiam in fœminis repetita, mouerūt ? Idcōne ego
 “ pacem Pyrrhi diremi, ut tu amorū turpissimorū
 “ quoritie fœdera ferires ? Idcō aquam adduxi, ut
 “ ea tu incestè vtererè ? Idcō viā monui, ut eam tu
 “ alienis viris comitata celebrares ? Hæc prosopo-
 “ poëia est Appij Claudij : ad quā deponendā, bre-
 “ vis reuocatio ad extremū ponitur his verbis. Sed
 “ quid ego (Iudices) ita grauem personam induxi,
 “ ut & verear, ne se idem Appius repente cōuertat,

& Cælium incipiat accusare, illa sua gravitate cē-
 foria? Sic Æneæ prosopopœiam Virgil. Æneid. i.
 composuit, cum Æneas socijs cibum vinumque

Dividit, & dictis mœrentia pectora mulcet :

O socij (neque enim ignari sumus ante malorum)

O passi graniora, dabit Deus his quoque finem.

Vat & Sylleam rabiem, penitusq; sonantes

Accessu scopulos : vos & Cyclopea saxa

Expertis : renocate animos, mœstumq; timorem,

Mittite : forsan & hac olim meminisse iuvabit.

Per varios casus, per tot discrimina rerum,

Tendimus in Latium, sedes ubi fata quietas

Ostendunt; illic fas regna resurgere Troie.

Durate & vosmet rebus servate secandis:

Talia voce refert, curisq; ingentibus ager,

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Hic poeta Æneam non humeris sed verbis ita
 sustinuit, vt Æneas ipse Æneam verius exprimere
 non potuerit. Eadem figura licet mutis & inani-
 maris rebus, sermonem dare : cuiusmodi illa sunt
 in Catilinam maiorum laterum, cum patriam lo-
 quentem Orator inducit. Si te (ait) parentes ti-
 merent atque odissent tui, neque illos vlla ratio. "
 ne placare posses, vt opinor, ab eorum oculis ali- "
 quò concederes: nunc te patria, quæ communis "
 est omnium nostrum parens, odit ac metuit, & "
 iamdiu de te nihil iudicat, nisi de patricidio suo "
 cogitare : huius ta neq; auctoritatem verebere? "
 neq; iudicium sequere? neque vim pertimesces? "
 Quæ tecum Catilina sic agit, & quodammodo ta- "
 cita loquitur. Nullum iam tot annos facinus extirre, "

" nisi per te: nullum flagitium sine te: tibi vni mul-
 " torum ciuium nece, tibi vexatio direptioq; lo-
 " ciorum impunita fuit ac libera: tu non solum ad
 " negligendas leges & quaestiones, verum etiam ad
 " euertendas perfringendasq; valuisti. Superiora
 " illa quanquam ferenda non fuerunt, tamen vt po-
 " tui, tui: nunc vero me totum esse in metu prop-
 " ter te vnum, quicquid increpuerit, Catilinam ti-
 " meri, nullum videri contra me consilium iniri
 " posse, quod à tuo scelere abhorreat, non est te-
 " rendum. Quamobrem discede, atq; hunc mihi ti-
 " morem eripe, si est verus, ne opprimar: sin autem
 " falsus, vt tandem aliquando timere desinam. Hæc
 " si tecum, vt dixi, patria loquatur, nonne impetra-
 " re debeat, etiamsi vim adhibere non possit? Hic
 " vides quam decorè & suscepta & deposita sit per-
 " sona. Et paulò post talis in eadem oratione pro-
 " sopopœia Reipub. Erenim si mecum patria (quæ
 " mihi vitæ mea multò est charior) si cuncta Italia,
 " si omnis Resp. loquatur, M. Tulli, quid agis? &c.
 " Tâdem persona ita deponitur: His ergo sanctis-
 " simis Reip. vocibus, & eorum hominû, qui idem
 " sentiunt, mentibus pauca respondebo. Sed satis
 " de prosopopœia schemate, quo tanquam aliquo
 " in scenis pegmate, quæuis non solum hominum,
 " sed etiam Deorum persona à Poetis effingitur.
 " Quapropter isto poetico spiritu orator velut af-
 " flatus, in primis admirabilis est.

Cap. XXXIII. De Addubitatione.

Logismûs sententiarum adhuc fuit: sequitur

Dialogismus, qui est in interrogatione & respon-
sione. Interrogatio & deliberatione & occupatione
figuratur. Deliberatio est, cum varias tanquam
consultationis rationes subinde interrogamus,
quo in genere suspensis diutius audientium ani-
mis, aliquando inexpectatum quidpiam majus
aut minus expectatione statuit. Deliberatio est in
addubitatione aut communicatione. Addubita-
tio seu ἀπορία est deliberatio nobiscum. Pro
Cluent. Equidem quod ad me attinet, quò me
vertam, nescio: negem fuisse illam infamiam
corrupti iudicij? negem illam rem agitatam in
concionibus? iactatam in iudicij? commemo-
ratam in Senatu? euellam ex animis hominum
tantam opinionem tam penitus insitam, tam ve-
tustam? Non est nostri ingenij; vestri auxilij
est (iudices) huius innocentiae, sic in hac cala-
mitosa fama, quasi in aliqua perniciosissima
flamma, atque in communi incendio subuenire.

Aeneid. 4

*En quid agam? rursusne procos irrisa priores
Experiar? Nomadumq; petam connubia supplex,
Quos ego sum toties iam dedignata maritos?
Iliacas igitur classes, atq; ultima Teucrium
Iussa sequar?*

Tandem responsio addubitationis sequitur:

Quin morere ut merita es, ferroq; auerte dolorē.

Philip. 2. Quid putem? contemptumne me? nō
video, nec in vita, nec in gratia, nec in rebus ge-
stis, nec in hac mea mediocritate ingenij. quid se
despicere posset Antonius. An in senatu facillimè

« detrahi posse credidit? Atqui ordo, clarissimis
 « ciuibus benè gestæ Reipub. testimonium multis,
 « mihi vni conservatæ dedit. An decertare me-
 « cum voluit contentione dicēdi? hoc quidem be-
 « neficium est: quid enim plenius, quid uberius,
 « quàm mihi, & pro me, contra Antonium dicere?
 « Illud profectò est, non existimavit sui similibus
 « probari posse, se esse hostem patriæ, nisi mihi
 « esset inimicus,

Cap. XXXV. De Communicatione.

Communicatio, vel ἀνακοινωνία, est deliberatio
 « cum alijs. Pro Quint. Ego pro te nunc hoc con-
 « sulo post tempus in aliena re, quod tu in tua re,
 « cùm tempus erat consulere oblitus es. Quæro
 « abs te, C. Aquili, L. Luculle, P. Quint. M. Marcelle,
 « vadimonium mihi non obijt quidam socius & as-
 « finis meus, quicum mihi necessitudo vetus, con-
 « trouersia de re pecuniaria recens intercedit: po-
 « stulone à Prætorē, vt eius bona mihi possidere li-
 « ceat? an cùm Romæ domus eius, vxor, liberi sint,
 « domum potius denuntiem? quid est quod hac
 « tandem de re vobis possit videri? Profectò si
 « rectè vestram bonitatem atque prudentiam cog-
 « noui, non multùm me fallit, si consulamini, quid
 « satis responsuri: primùm expectare, deinde si la-
 « titare ac diutius ludificare videatur, amicos con-
 « uenire, quærere quis procurator sit, domum de-
 « nunciare: dici vix potest, quàm multa sint, quæ
 « respondeatis antè fieri oportere, quàm ad hanc
 « rationem extremam ac necessariam deuenire.

Verr. 7. In Tricalino (quem locum fugitiui iam antè renuerunt) Leonidæ eiusdem Siculi familia in suspicionem vocata est coniurationis: res delata est ad istum statim (vt par fuit) insu eius, homines qui nominati erāt, comprehensi sunt, ad ductique Lilybeum: domino denunciaturum est, vt adesset: causa dicta, damnati sūt. Quid deinde? quid censeatis? furtum: fortasse aut prædam expectatis aliquam, nolite vsquequaq; eadem quære: in metu belli, furandi quis locus potest esse? etiam si qua fuit in hac furandi occasio, prætermissa est. Tum potuit à Leonida nummorum aliquid auferre, cum denunciauit vt adesset: fuit nundinatio aliqua, & isti non noua, ne causam diceret: etiam alter locus vt absolueretur: damnatis quidē seruis, quæ prædandi potest esse ratio? produci ad supplicium necesse est: testes enim sunt qui in concilio fuerunt, testes publicæ Tabulæ: testis splendidiſſima ciuitas Lilybæana, testis honestiſſimus maximusque conuentus ciuium Romanorū. Nihil potest: producendi sunt: itaq; producuntur, & ad palum alligantur. Etiamnum mihi expectare videmini, iudices, quid deinde factum sit: quod iste nihil vnquam fecit sine aliquo quæſtu, atq; preda. Quid in eiusmodi re fieri potuit? quod commodū est? Expectare facinus quā vultis improbum: vincam tamen expectationem omnium. Nomine sceleris coniurationisq; damnati, ad supplicium traditi, ad palum alligati, repentē multis millibus hominum inspectantibus, soluti sunt, & Leonidæ illi domino redditi.

Cap. XXXVI. De Occupatione.

Atque eiusmodi est dialogismus deliberationis: dialogismus occupationis sequitur, cum alieni consilij interrogationem occupamus, eique responsionem subijcimus. Ideoq; dialogismus hic à priori parte occupatio, à posteriore subiectio dicitur: Græcè *πρόληψις* appellatur. Occupatio fere Protopopœiam coniunctam habet: ideoq; alias obliqua, alias perfecta est. Pro Amer. Credo ego vos (iudices) mirari quid sit cum tot summi oratores hominesq; nobilissimi sedeant, ego potissimum surrexerim, &c. Tandem responsio subiungitur. Quæ me igitur res præter cæteros impulit, ut causam Sexti Roscij reciperem? quia si quis istorum dixisset, quos videris adesse, &c. multò plura dixisse, quam dixisset, putaretur, &c. Ego si omnia libere dixero, nequaquam tamen similiter oratio mea exire, atque in vulgus emanare poterit. Sic Ver. 1. Si quis vestrum, iudices, aut eorum qui adsunt, forte miratur, &c. Sic pro Cæl. Si quis (iudices) forte nunc adsit, ignarus legum, iudiciorum, consuetudinis nostræ, miretur profecto. Est prolepsis hæc proœmijs valde accommodata, Occupatio plena est, quæ plenam protopopœiam habet. Pro Cæl. Dicit aliquis, Hæc igitur est tua disciplina? sic tu instiguis adolescentes? ob hanc causam tibi hunc puerum parens commendavit & tradidit, ut in amore & voluptatibus adolescentiam suam collocaret? & hanc tu vitam & studia defenderes? Ego, si quis (iudice) hoc ro-

bore

bore animi, atq; hac indole virtutis ac continen-
 tiz fuit, vt respueret omnes voluptates, omnem-
 que vitæ suæ cursum in labore corporis, atq; in
 animi contentione conficeret: quem non quies,
 non æqualium studia, non ludi, non convivia de-
 lectarent, nihil in vita expetendum putaret, nisi
 quod esset cum laude & cum dignitate coniun-
 ctum: hunc mea sententia diuinis quibusdā bonis
 instructum atque ornatum puto. Ex hoc genere
 illos fuisse arbitror Camillos, Fabricios, Curios,
 omnesq; eos qui hæc ex minimis tanta fecerunt.
 Occupamus aliquando isto genere cogitationē
 nostram, & obijcimus aduersario, ipsumq; respō-
 dentem contra fingimus. Pro Quint. De re pecu-
 niaria cupio contendere: nō licet. At ea contro-
 uersia est: nihil ad me attinet. Causam capitis di-
 cas oportet. Accusa, vbi ita necesse est. Non (in-
 quit) nisi tu ante nouo modo, priore loco dixeris.
 Dicendum necessariō est: præstituendæ horæ ad
 arbitriū nostrū. Iudex ipse arcessetur: quid tum?
 tu aliquem patronū inuenies hominem antiqui
 officij, qui splendorē nostrū & gratiā negligat?

Cap. XX XVII. De Permissione.

Ergo hæc sunt interrogationis figuræ, in deli-
 beratione, & occupatione. Responsio, permissio-
 ne & concessione figuratur. Permissio est, cum
 facti cuiuspiam licentia condonatur. Agrar. 2. Si
 quid est, quod indagaris, inueneris, ex tenebris
 erueris, quanquam iniquum est, tamen consu-
 me sane, quoniam commodum est, quoniam tu
 quidem

“quidem attulisti. Aliquando Ironia permiscetur:
“Æneid. 4.

— nunc & Ione misius ab alto

Interpres Divinum, fert horrida iussa per auras.

Scilicet in superis labor est, ea cura quiescit

Sollicitas: neq. te teneo, neq. dicta refello.

I, sequere Italiam, ventis: pete regna per undas.

Ironia in sequenti exemplo apertior est. Pro

“Flac. Litemus igitur Lentulo, parentemus Ce-

“thego, reuocemus eiectiones: nimis pietatis & sum-

“mi amoris in patriam vicissim nos poenas (si ita

“dij placet) sufferamus.

Cap. XXXVIIII. De Concessione.

Concessio est, cum dictum aliquod aut argu-

“mentum condonatur. Verr. 7. Sit sacrilegus, sit

“fur, sit flagitiorum omnium vitiorumq. princeps:

“at est bonus Imperator. Æneid. 10.

Italiam petijt satis auctoribus: esto. Æneid. 7.

Floctere si nequeo Superos, Acheronta monebo.

Non dabitur regnis (esto) prohibere Latinis:

At trahere, atq. moras tantis licet addere rebus.

Delectat hoc ornamentum in oratione precipue

cum id concedimus, quod ei, cui conceditur, nocet:

ut sæpè sit in contentionibus & controuersijs. Pro

“Ligar. Habes igitur Tubero (quod est accusatori

“maximè optandum) consistentem reum, sed tamè

“hoc ita consistentem, se in ea parte fuisse, qua te Tu-

“bero: qua virum omni laude dignum patrem tuum.

“Itaq. prius de vestro delicto confiteamini necesse

“est, quam Ligarij ullam culpam reprehendatis.

Cap. XXXIX. De Epilogo Elocutionis.

Atq; hæc de ornamentis Elocutionis: quæ quò
 plura còcurrerint, eo pleniorẽ ornatum orati-
 onis efficiant necesse est, vt in illo exemplo Liga-
 rianæ defensionis: Certè contra ipsum Cæsa-
 rem est congressus armatus. Quid enim, Tubero,
 tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius age-
 bat? cuius latus ille mucro perebat? quis sensus
 erat armorum tuorũ? quæ tua mens? oculi? ma-
 nus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?
 Hæc metonymiæ varix sunt: gladius, armorum,
 pro subiecto homine: sed Metaphoræ sunt illu-
 striores, ardor: inprimisq; illæ sensum & actum
 tribuentes rebus inanimatis, gladio, mucroni, ar-
 mis, agebar, petebar, sensus: tum Synecdoche,
 mucro pro gladio, latus pro toto homine: tum in
 verbis, agebar, petebar, cupiebas, optabas, sunt
 Epistrophæ soti: tametsi in clausula illa (mucro
 petebar) numerus est poeticus: deniq; in senten-
 tia tota est Apostrophe vehementis & instantis
 interrogationis. Quibus omnibus Troporum fi-
 gurarũmq; generibus sic vsus orator esse dicitur,
 vt Cæsari quamuis & iudici & aduersario, tamen
 velut incantato & stupefacto, color variè muta-
 tus sit, & libelli quidam è manibus exciderint.
 Illa videlicet Platonis γοῦνεία fuit, illaque flexa-
 nima, dominæque summi Imperatoris oratio.

AVDOMARI TALÆI

RHETORICÆ Liber secundus.

De Pronunciatione.

Cap. I. De præstantia Pronunciationis.

Locutionis (quæ prima pars facta est artis Rhetoricæ) præcepta in Tropis & figuris exposita sunt : veniamus ad Pronunciationem, partem alteram institutæ artis , & doctrinæ.

Pronunciatio est apta elocutionis enunciatio. Hanc partem Rhetoricæ artis Aristoteles primus animaduertisse videri voluit, viresque maximas habere docuit exemplo histrionum, quibus agentibus, poemata longe graviora sunt, quàm si poetæ ipsi pronunciarent. Tullius verò Oratorio tertio, cum de elocutionis ornamentis dixisset:

“ Sed hæc ipsa (ait) omnia perinde sunt, ut aguntur:
 “ actio in dicendo vna dominatur : sine hac sum-
 “ mur Orator esse in numero nullo potest: medio-
 “ cris hac instructus, summos sæpe superavit. Huic
 primas dedisse Demosthenes dicitur, cum ro-
 garetur, quid in dicendo esset primum: huic secun-
 das. huic tertias. Quò mihi melius etiam illud
 ab Æschine dictum videri solet, qui cum prop-
 ter ignominiam iudicij cecidisset Athenis, & se

Rhodium

Rhodium contulisset, rogatus à Rhodijs, legisse fertur orationem illam egregiam, quam in Ctesiphontem contra Demosthenem dixerat: qua perlecta, petatum est ab eo postridiè, ut legeret illam etiam quæ erat contra à Demosthene pro Ctesiphonte edita. Quam cum suauissima & maxima voce legisset, admirantibus omnibus. Quanto (inquit) magis admiraremini, si audissetis ipsum? Ex quo satis significauit, quantum esset in actione, qui orationem eandem aliam esse putaret, actore mutato. Et cerrè infantes, actionis dignitate, eloquentiæ sæpè fructum tulerunt: & disertis, deformitate agendi, multi infantes purati sunt. Huius rei magnum argumentum Hortensius est, diu princeps oratorum, postea æqualis Ciceroni, perpetuò autem secundus: cuius tamen scripta tam longè absuerunt ab illa viua eloquentiæ fama, ut appareret, aliquid placuisse eo dicente, quod postea legentes non inuenerint. Quamobrem in hanc inprimis Rhetoricæ partem omnia illa Platonis Aristotelisque probra iustissimè conferentur: omnesq; ὁλοκληρίας, νομιμότητας, κολῶνείας, γοντείας, δυχαραγίας, insidiæ in hac vna parte reperientur. Artis tamē huius tantæ magistri nobis desunt, Phonscus, Scenicus histrio, Lanista, Palesticus, Demosthenes, & Cicero, id est, verus Orator, huius exemplo eloquentiæ discipulus exerceatur. Itaque tanto maiore industria hic opus est, quia magistri illi viui nusquam sunt, tantumque picti in libris vix apparent.

Cap. II. De Moderatione vocis.

Partes pronuntiationis duæ sunt : vox, unde pronuntiatio : & gestus, unde actio dicitur : Atque harum partium altera ad aures, altera ad oculos attinet, per quos duos sensus, ad animum omnis ferè cognitio peruenit. Sed de voce prius : cuius bonitas opranda quidem nobis est primum : deinde quæcunque ea fuerit, tuenda & exercenda : sic ut omnia quæ proferantur sono vocis, rebus quæ dicuntur, accommodato proferantur. Vocis autem vnum est generale præceptum, ne sit grauiissima, neve acutissima. Nam submisso illo murmure debilitatur omnis intentio, contra autem dicere omnia clamorè, insanum est. Itaque in intermedijs interimum supremumque spacijs est consistendum. Atque ad vocem obtinendam (ait Tullius) nihil est vtilius, quàm crebra mutatio : nihil perniciosius quàm effusa sine intermissione contentio. Quid? ad aures nostras, & actionis suauitatem, quid est vtilissitudine & varietate & continuatione aptius? Itaque ad hanc vocis moderationem, Gracchus tantam scientiam & diligentiam adhibuit, ut seruum Lycinium literatum hominem & peritum, post se occulto loco haberet, qui concionanti inflaret eburneola fistula sonum, quo illum aut remissum excitaret, aut à contentione reuocaret. In omni quippe voce est quiddam medium : sed suum cuique voci : hinc gradatim ascendere vocem, vtile & suaue est. Nam à principio

cipio clamare, agreste quiddam est: & illud idem
 ad firmandam vocem est salutare. Deinde est
 quiddam contentionis extremum, quod tamen
 inferius est quàm acutissimus clamor: quò te fi-
 stula progredi non sinet: & tamen ab ipsa con-
 tentione reuocabit. Est item contrà, quiddam in
 remissione grauissimum, quòq; tanquam sono-
 rum gradibus descenditur. Hæc varietas, & hic
 per omnes sonos vocis cursus, & se iuebitur, &
 actioni afferet suauitatē. Sed fistulator domi re-
 linquendus, sensus huius consuetudinis ad vsum
 deferendus. Ista est inæquabilitas, cui contrariam
μωροτομία Quintilianus cū Cicerone valdè item
 fugiendam censet. Sed enim vocalis huius variet-
 atis moderatrix esse debet animi cogitatio.
 Hæc enim summa causa est pronuntiationis, vt
 vox sit animi interpret & nuncia. Sunt enim vo-
 ces, vt nervi in fidibus: atque ita sonant, vt à mo-
 tu animi sunt pulsæ.

Cap. III. De voce in singulis verbis.

Ratio igitur vocis erit in singulis verbis, vel in
 tota sententia. De verborum autem singulorum
 pronuntiatione ita Quintilianus præcipit: Pro-
 ponamus nobis (ait) illud Ciceronis in oratione
 nobilissima pro Milone principium: nonne ad
 singulas penè distinctiones, quamuis in eadem
 facie, tamen quasi vultus mutandus est? Etsi ve-
 reor (Iudices) ne turpe sit pro fortissimo viro di-
 cere incipientem timere. Etiam si est toto propo-
 sito contractum atque submissum, quia & exor-
 dium

« dimi est, & sollicitum exordium: tamen fuerit,
 « necesse est, aliquid plenius & erectius, dum dicit
 « pro fortissimo viro: quā eum, Etsi vereor &
 « turpe sit, & timere. Iam secunda respiratio in-
 « crescat oportet, naturali quodam conatu quo
 « minus rapide dicimus quæ sequuntur, in quo
 « magnitudo animi Milonis ostenditur. Minimè-
 « que debeat, cum Titus Annius ipse magis de rei-
 « publicæ salute, quā de sua perturbetur. Deinde
 « quasi obiurgatio sui est, Me ad eius causam parem
 « animi magnitudinem asferre non posse. Tum in-
 « vidiosiora. Tamen hæc noui iudicii noua forma
 « terret oculos. Illa verò iam penè apertis (vt ai-
 « unt) tibijs: Qui quocunque inciderint, veterem
 « consuetudinem tori, & pristinum morem iu-
 « dicioꝝ requirunt. Nam sequens, latum et-
 « iam arque fufum est. Non enim corona confectus
 « vester cinctus est, vt solebat. Quod notauit, vt
 apparet, non solum in membris causæ, sed etiā
 in articulis esse aliquam pronūciandi varia-
 tem: sine qua nihil neque maius, neque minus
 est. Hæc Quintilianus de pronūciatione singu-
 larum vocum: in qua tropoꝝ genera, si qua
 sunt actus, reliceant necesse est. Non enim ali-
 ter trōia neque Metaphora illustrior & animo-
 sior intelligitur.

Cap. IIII. De Cantico Vocis.

Sequitur pronūciatio totius sententiæ, in qua
 figuræ omnis generis affectusq; comprehendū-
 tur. Figuræ autem verborum cum totæ sint in
 numerosis

numerosis dimensionibus aut repetitionibus, continent illum sine dubio cantum, de quo Tullius & Fabius. Est (ait in Oratore Tullius) in dicendo etiam quidam cantus obscurior, non hic est Phrygia & Caria Rhetorū epilogus, penitē canonicum: sed ille quē significat Demosthenes & Æschines cum alter alteri obijciat vocis flexiones. Dicit plura etiam Demosthenes, illūque sepe dicit voce dulci & clara fuisse. Hæc Tullius. Sequentia Fabius, cum de quodam cantico dixisset: Tales sunt (ait) illæ inclinationes vocis quas inuicem Demosthenes atq; Æschines exprobrant: non ideo improbandæ: cum enim uterq; alteri obijciat, palam est utramq; fecisse. Nam neq; ille per Marathonis, & Platearum, & Salaminis propugnatores recto sono iuravit: neq; hic Thebas sermone deiecit. Hæc Fabius: vade cantum quendam orationis de vocis flexione & suauitate adhibitum ab oratoribus intelligimus: qui sanè totus est in illis verborum figuris. Sed ramen etiam cantus ipse permiscetur cum cæteris sententiarum figuris, cumque totis animi affectibus.

Cap. V. De vocis intentione & remissione.

Sed ramen intendendæ vel remittendæ vocis in oratione tota, quæ est in verbis singulis prosodia est. Acutæ exemplū est pro Lig. Vide Cæsar, quàm non reformidem, quanta lux tuæ liberalitatis & sapientiæ mihi apud te dicenti oboriatur. Quantum potero, voce contendam, ut hoc

"populus Romanus exaudiat. Suscepto bello,
 "Cæsar, gesto etiam ex magna parte, nulla vi coa-
 "ctus, iudicio meo ac voluntate, ad ea arma profe-
 "ctus sum, quæ erant sumpta contra te. Et hanc O-
 "rator ipse contentionem vocis prædixit. Est acu-
 "minis diuersa vox, & penè extra organum, cui
 "Græci nomen amaritudinis dederunt, supra mo-
 "dum ac penè naturam vocis humanæ, acerba: ut
 "cùm populus acclamatione aduersa Ciceronem
 "pro Rabirio agentem turbaret: Nihil (ait) me
 "clamor iste commouet, sed consolatur; cū indi-
 "cat esse quosdā ciues imperitos, sed non multos:
 "Nunquam (mihi credite) populus Romanus hic,
 "qui silet. Consulem me fecisset, si vestro clamore
 "perturbatum iri arbitraretur. Quantò iam leuior
 "est exclamatio? Quin cōgneris vocem, indicem
 "stultitiæ vestræ, testem paucitatis. Prima illa sūt
 "lētiora: postrema vocis amaritudinem illam ha-
 "bent. Exemplum grauis & plenæ vocis est. Phi-
 "lip. 2. Si inter cœnam in tuis immanibus poculis
 "accidisset, quis non turpe duceret? In cœtu verò
 "populi Romani, publicum negotium gerens, ma-
 "gister equitum cui ructare turpe esset, is vomens,
 "frustis esculentis vinum redolentibus, gremium
 "suum & totum tribunal impleuit. In redditione
 "collationis, producēda sunt omnia, trahendæ vo-
 "cales, aperiendæ fauces, quò maior quàm antea
 "fœditas exprimatur. Vocis autem circumplexæ
 "& moderatæ exemplum est. Pro Lig. Quid enim
 "Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica
 "gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat?
 quis

quis sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?

Cap. VI. De Vocis affectuum.

Atq; hæc communia affectuum ferè omnium. Specialia quædã sunt in singulis affectibus, quorum pulsum tactumque voces exprimunt. Itaq; in alio affectu vocis aliud genus est. Quæ de re iam ante Aristotelẽ, Thralymachus εν τοις ἐλέοις quædã præceperat: nec Aristoteles primus videtur id animaduertisse, præsertim cū ab eo Thralymachus hac de re appelletur. In miseratione igitur vox erit flexibilis, plena, interrupta, flebilis: vt illo Gracchianæ orationis loco: Quò me miser conferam? quò vertam? in Capitoliumne? at fratris sanguine redundat: an domū? matrēne, vt miseram lamentantēque videam & abiectam? Quæ a Graccho Tullius ait acta sic esse, oculis, voce gestu, inimici vt lachrymas tenere nō possent. In iracundia vox contraria est, acuta, incitata, crebrò incidens. Philip. 2. O præclaram illam eloquentiam tuam, cū es nudus concionatus. Quid turpius? quid fœdius? quid supplicij omnibus dignius? num expectas dum te stimulis fœdiam? Hæc te, si vllam partem habes sensus, læcerat, hæc te cruentat oratio. Vereor ne imminuam summorū virorum authoritatem & gloriam: dicā tamen dolore commotus. Quid indignius, quàm viuere eum, qui imposuerit diadema, cū omnes fateātur iure interfectū esse, qui abiecerit?

Talem vocem requirit reticentia illa :

Iam cœlum terrarumq; meo sine mendace ventis, &c.

In metu & verecundia contractus & hæsitans sonus est. Terent. Eunuch.

Totus Parmeno tremo horreoq; postquã aspexi banc.

Talis vox Ciceronis fuit in plerisque exordijs :
 “ ut pro Dejotaro etiam significatur. Cum in om-
 “ nibus causis grauioribus, C. Cæsar, initio dicendi
 “ commoueri solem vehementius, quàm videtur
 “ vel vsus vel ætas mea postulare: tũ in hac causa
 “ ita me multa perturbant, vt quantum mea fides
 “ studij mei afferat ad salutem Regis Dejotari de-
 “ fendendam, tantum facultatis timor detrahat. In
 volupate, tenerum, lene, effusum, hilaratum vo-
 cis genus optatur. Qualis est illa vox Æneæ, pi-
 ctum in tapetis Trojæ excidium intuentis :

*Conspectus, & lachrymans, Quis iam locus (inquit)
 Achææ?*

Qua regio in terris nostri non plena laboris?

En Priamius: sunt hic etiam sua præmia laudi:

Sunt lachryma rerum, et viuentem mortalia tangunt.

Solue mihi: feret hac aliquam tibi fama salutem.

Dolor sine commiseratione, graue quiddam &
 imo proffo ac sono obductum requirit. In Pison.

“ Meministine cœnũ, cum ad te quinta ferè hora,
 “ cum C. Pisonẽ venissem, nescio quo è gurgustio
 “ te prodire inuoluto capite soleatum? & cum isto
 “ ore foerido teterrimam nobis popinam inhala-
 “ ses, excusatione te vtì valetudinis quòd diceres,
 “ vinolẽtis te quibusdam medicamentis solere cu-
 “ rari? quam nos causam cum accepissimus (quid

enim facere poteramus?) paulisper stetimus in illo ganeorum tuarum nidore atque fumo, unde tu nos cum improbiſſimè reſpondendo, turpiſſimè eructando eiecisti in blandiendo, ſatendo, ſatisfaciendo, rogando, leuiſſa vox & ſummiſſa eſt. *Æneid. 14.*

*Meno fugis? per ego hæc lachrymas, dextramq;
tuam, te*

(Quande aliud mihi iam miſere nil ipſa reliqui)

Per connubia noſtra, per inceptos hymenæos:

Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam.

Dulce meum: miſerere domus labentis, & iſtam

Oro (ſi quis adhuc precibus locus) exue mentem.

Atque hæc de vocis, & in lingulis verbis, & in totis affectibus, moderatione: ad quã exercendã, optimum eſſe cenſet Fabius edicere, quã maximè varia, quæ flexus omnes habeat, eaq; quotidie ira dicere, vt agimus, vt ſimul in omnia paremur. Sic Cicero vitium huic moderationi cõtrariũ emendauit. Omnia enim ſine remiſſione, ſine varietate, vi ſumma vocis, & totius corporis contentione dicebat. Sed peragrata Græcia & Aſia, omnium generũ Rhetoribus auſcultatis & ad hoc remedium adhibitis, tandem non modò exercitatio, ſed prope mutatus redijt. Medicina tamen iſta continuata eſt diutiùs, vt à cœna poſt ſolis occaſum frictions, & certorum ſpatorum inambulationes tenerentur. Recreantur vix causa necesse eſt mihi ambulare: ſcribit iam ætate grauis ad Atticum. Quintilianus huc adiungit, vñctiones, temperantiam veneris & victus.

Cap. VII: De præstantia Actionis.

Hactenus de voce: Actionis lex & gestus superest (quam Quintilianus Chironomiam appellat) virtutis multò maioris quàm vlla vox esse possit. In ijs enim omnibus, quæ sũt actionis, inest quædam vis à natura data: quare etiam hac impetiri, hac vulgus, hac denique barbari maximè commouentur: verba enim neminem mouent, nisi eum qui eiusdem linguæ societate coniunctus est: sententiæque sæpè acutæ, nō acutorum hominum sensus præteruolant. Actio quæ præ se motū animi fert, omnes mouet: ijsdem enim omnium animi motibus concitantur, & eos ijsdem notis, & in alijs agnoscunt, & in se ipsi iudicant. Argumento magno est Pantomimus, qui solo gestu, sine voce, omnia spectantibus significat: ut gestus in tanta per tot gentes linguarum diuersitate, tanquam communis hominum sermo esse videatur. Imò verò etiam bestiarum: quæ signis affectus suos enūciant: quin etiam rerum inanimatarum, sic enim picturæ & imagines tacitè loquuntur. Itaq; gestus, sermo corporis & eloquentia rectè à Cicerone nominantur: in eoq; sũmum studium duo summi oratores Demosthenes & Cicero posuere. Demosthenes speculum grande intuēs, componebat actionem & gestum corporis: & quamdiu fulgor ille sinistras imagines redderet, suis demũ oculis, quod efficeret, credidit. Quinetiam Satyrum histrionem ad eas artes magistrum adhibuit. Et Cicero histrionibus quoq;

huius

huius doctrinæ magistris, Roscio Comædo, & Esopo Tragædo vsus est. Chironomiam verò Quintilianus author est ab heroicis vsque temporibus repetitam, ab ipso etiam Socrate probatam, à Platone quoque in parte ciuiliū positam virtutum. Quare nec Aristoteles primus id animaduertit.

Cap. VIII. De gestu totius corporis.

Lex vna hîc summa est, vt omnes vocis flexiones subsequatur gestus, non hîc verba exprimens Scenicus, sed vniuersam rem & sententiam non demonstratione sed significatione declarans, laterum inflexione hac forti & virili, non ab Scena & histrionibus, sed ab armis, aut etiam à palæstra. Trunco igitur totius corporis orator se ipsum moderetur, & virili laterum flexione, gestumq; magis ad sensus, quàm ad verba accommodet. Motus gesticulationibus ridiculus est. Sextus Titius tam solutus & mollis in gestu fuit, (sicut est in Bruto) vt saltatio quædam nasceretur, cui Titius nomen esset: & Hortensius, tanquàm histrio, appellatus gesticularia Dionysia, notissimæ saltatriculæ nomine, vt apud Gellium est: & nominarim à Cicerone dictum, in motu & gestu plus artis habuisse, quàm esset oratori satis. Sed in his immoderatum studium reprehenditur: status verò corporis sit secundum naturam erectus & excelsus. Etenim Natura

*Os homini sublime dedit, cælumq; tueri
Iussit, & erectos ad Sydera tollere vultus.*

Contraria autem nutatio & vacillatio, quàm indecora sit, Curionis motus ille argumento est, quem Iulius (ut est in Bruto) in perpetuum notavit, cum ex eo in vtramq; partem toto corpore vacillante quæsiuit, quis loqueretur è lentre: & Q. Cicynius, homo impurus, sed admodum ridiculus. Is cum Trib. Pleb. Curionem & Octavium
 “ Consules produxisset, Curioque multa dixisset,
 “ sedente Cn. Octavio collega qui devinctus erat
 “ fascijs, & multis medicamentis, propter dolorem
 “ artuum Jelibutus: Nunquam (inquit) Octavi,
 “ collegæ tuo gratiam referes, qui nili se suo more
 “ iactauisset, hodie te istic muscæ comedissent.

Cap. IX. De gestu Capitis, Frontis, & Oculorum.

Atque hæc de corporis vniuersi gestu: partium item sua quædam ratio est & quidem præcipua capitis cum illo corporis statu consentientis. Demisso capite humilitas & modestia significatur: & hoc gestu Poëta verecundiam Reginæ exprimit, *Æneid. 1.*

Tum breuiter Dido vultum demissa profatur.

Eundem modestiæ gestum proponit Homerus *Vlyssis* exemplo, quem dicit sterisse oculis in terram defixis, immotusq; scepro prius quàm illam eloquentiæ procellam effunderet: eoque gestu par est Ciceronis timorem in principijs significatum esse: quinetiam id testificatur oratione illa, Cum in omnibus causis, C. Cæsar, &c. Aspectus vertitur eodẽ, quò gestus corporis: exceptis.

quæ

quæ aut damnanda, aut remouenda sint, vt videamur auersari. *Æneid. 3.*

Dy talem terris auertite pestem.

Æneid. 1.

Haud equidem tali me dignor honore.

Sola tamen capite gestum facere, aut frequenter facere, vitiosum Scenicis doctoribus visum est: frontem ferire in dolore, Ciceroni videtur oratorium: Fabio autem Scenicum. Sed in ore ac vultu sunt omnia: in eo autem ipso dominatus est omnis oculorum: Vultus autem imago est animi, indices oculi. Quare cum effeceris, ne quid ineptum aut vultuolum sit, tum oculorum magna debet esse moderatio: qui quot animi motus sint, tot significationes & commutationes habent. Tullius in Pisone cauillatur oculorum motum, Cum esses interrogatus (ait) quid sentire de Consolato meo? grauis author Calatinus credo, aliquis aut Africanus, aut Maximus, & non Cæsonius semiplacentinus, Caluentius: respondes, altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudelitatem tibi non placere. Qualis illa nimirum Comici patris, interim concitati, interim lenis persona est: similis enim est inæqualitas. Narium, labrorum, menti, ceruicis, numerorum vitia magis notantur. Humeros iactabat Demosthenes: sed hoc vitium ita dicitur commendasse, vt cum in angusto quodam pulpito stans diceret, hasta humero dependens eminere: vt si calore dicendi vitare id excidisset, offensione illa commoneretur.

Cap. X. De gestu Brachij, Manus, Digitorum:

At brachium procerius proiectum, quasi quoddam telum orationis est: continuosque ac decurrentes locos maximè docet, & cum speciosis quiddam vberiusq; dicendum est. Sicut illud: Saxa atq; solitudines voci respondent: exspatiatur in latus, & ipsa quodam modo se cum militari isto gestu fundit oratio. Sinistrum verò brachium, si quid eo agendum sit, eò usque alleuandum est, ut quasi normalè angulum faciat. Manus autem minùs arguta, digitis subsequens verba, non exprimeris, tantum potest, ut sine hac trunca videatur actio: nam cæteræ partes loquentem adiuuant: manus propè ipsa loquitur. Hinc Persianum illud, Satyr. 4.

*Ergo ubi commota fernet plebecula bile,
Fert animus calida fecisse silentia turba,
Adiuvate manus.*

Sinistra autem sola, nūquam gestum facit: dextra sese frequenter accommodat. Sic iunctis manibus addubratio illa Gracchana agenda est: Quò me miser conferam? &c. Quantus verò sit iunctarum manuum gestus, exemplum Poetæ demonstra, Æneid. 1.

*Ingemit, & duplices tendens ad sidera palmas,
Talia vocæ refert: O terq; quaterq; beati,
Quis ante ora patrum, Troia sub manibus altis
Contigit oppetere!*

Hic Poeta gestum præmonstravit. Manus verò complodere, est Scenicum. Atq; hæc de vniuersa

manu: in cūlus digitis, singularis gestus quidam
 est: atq; ille imprimis maximè cōmunis, quo
 medius digitus in pollicem contrahitur explica-
 tis tribus, duoq; medij sub pollicem veniunt: &
 gestus est instantior: & tribus pollice pressis, in-
 dex ille (quo Crassum in exprimendo animi do-
 lore atq; impetu scienter vsum significat Anto-
 nius) explicare solet. Is in exprobrando & indi-
 cando (vnde ei nomen est) alternata ac spectante
 humerum manu, paulum inclinatus, affirmat:
 versus in terram, vrget: aliquando pro numero
 unitatis est. Est autem & ille verecundæ orationi
 aptissimus, quo quatuor primis leuiter in summū
 cœcuntibus digitis, nō procul ab ore, aut pectore
 fertur ad nos manus, & deinde prona ac paulu-
 lum prolata laxatur. Quintilianus credit hoc mo-
 do cœpisse Demosthenem in illo pro Ctesiphō-
 te timido submissoq; principio: lic itē forma-
 tam Ciceronis manum, cū diceret: Si quid est
 in me ingenij (Iudices) quod sentio, quā sit exi-
 guum, &c. Atque digitorum gestus tam insignis
 est: Vetat tamen Tullius, ne vllæ sint argutiæ di-
 gitorum, ne ad numerum cadat articulus. Fit &
 ille habitus, qui pacificator in statuis solet esse,
 qui inclinato in humerum dextrum, capite, bra-
 chio ab aure protenso, manum, infesto pollice,
 extendit: qui quidem maximè placuit, ijs, qui se
 dicere sublata manu iactabant.

Cap. XI. De gestu Pectoris, Faciei, Pedis.

In cæteris vitia ferè notata sunt: vt pectus ac
 ventrem

ventrem proijcere : cedere etiam pectus, Fabio Scenicum est. At femur ferire (quod Athenis primus fecisse creditur Cleon) vñtatum, & indignos decet, & excitat auditorem. In pedibus verò status & incessus observatur. In dextrũ ac laevum latus vacillare, alternis pedibus insistendo, ridiculum est. Supplisio tamen pedis in contentionibus & incipiendis & finiendis est opportuna. Incessus permissus est Oratori, sed rarus, & tantũ in causis publicis, vbi suggestum amplum & spatiosum est : vbi etiam multi sunt iudices : proindeque in senatu, vbi plures, & in concione, vbi longè plurimi. Discursare tamen ineptissimum : urbaneque Flavius Virginius interrogavit de quodam suo antisophiste, Quot millia passuum declamasset.

“ Atque hæc de corporis gestu, qui magnis oratoribus instrumentum eloquentiæ prorsus admirabile fuit : quin aduersus oratores, huius ipsius artificij fastidiosos contemptores, argumentum hinc sumptum est. Nam cum Tullius aduersus Callidium, hæresis illius oratorem diceret, pro argumento refutationis posuit, quòd veneni sibi comparari causam tam solutè egisset, tam leniter, tam oscitanter, tã sine corporis gestu. Tu, Marce Callidi, (inquit) nisi fingeres, sic ageres? præsertim cum ista eloquentia, alienorum hominum pericula defendere acerrimè soleas, tuum negligeres? vbi dolor? vbi ardor animi, qui etiam ex infantium ingenijs elicere voces & querelas solet? nulla perturbatio animi, nulla corporis : frons non percussa.

percussa, non femur:pedis (quod minimum est)“
 bella supptolis. Itaque tantum abfuit, vt inflam-“
 mares nostros animos, somnum isto loco vix te-“
 nebamus. Sic Tullius Callidium in ipso foro,
 tanquam in aliquo Rhetoricæ ludo con-
 discipulum non satis in arte, quam
 profiteretur, attentum &
 consideratum vel-
 licauit.

Rhetorica Andemari Talai Finis.

Index Capitum in duos Audomari Talai
Rhetoricæ Libros.

CAP.	PAG.
1 Q uid Rhetorica, & quantas habeat vires.	1
2 Quid tropus, κατὰ ἄχρησις, ἢ ὁρθολή, ἀλλήγορια.	2
3 Metonymia causa quid.	3
4 Metonymia effecti quid.	4
5 Metonymia subiecti quid.	5
6 Metonymia adiuncti quid.	7
7 Ironia quid.	8
8 Metaphora quid.	11
9 Synecdoche membri quid.	13
10 Synecdoche speciei quid.	Ibid.
11 Synecdoche integri quid.	15
12 Synecdoche generis quid.	Ibid.
13 Troporum epilogus.	16
14 Figura quid, & quid figura dictionis.	17
15 Dimensio sonorum poetica vel oratoria.	18
16 Metrum quid, eiusque primi authores.	20
17 Numerus oratorius quid, & eius origo.	22
18 Quomodo observatus.	24
19 Epitaxis soni & dictionis.	28
20 Anadiplosis quid.	30
21 Climax quid.	Ibid.
22 Anaphora seu relatio quid.	31
23 Epistrophe seu conuersio quid.	32
24 Epanalepsis seu resumptio quid.	33
25 Epanados seu regressio quid.	34
26 Paranomasia quid.	34

27	Polypoton quid.	35
28	Quid figura sententiae, & quas vires habeat ad monendum pra venustate figura dictionis.	36
29	Exclamatio quid.	37
30	Epanorthosis quid, & quam varij usus.	40
31	Aposiopesis quid.	41
32	Apostrophe quid.	42
33	Protopopæia quid, quantaeque & audacie & Prudentia.	44
34	Addubitatio quid, & quanti usus.	48
35	Communicatio quid.	50
36	Occupatio quid.	52
37	Permissio quid.	53
38	Concessio quid, & cuius usus.	54
39	Tropi & Figura quò plures concurrunt, tanto plus efficiunt.	

In Librum secundum.

1	Pronunciatio quid.	56
2	Pronunciationis partes, vox & gestus.	58
3	Vocis ratio in singulis verbis.	59
4	Vocis cantus à Cicerone, Demosthene, Aeschine, Quintiliano.	60
5	Vocis intentio & remissio quid.	61
6	Vox affectuum à Thrasy Macho primò observata, non ab Aristotele.	63
7	Actionis lex chironomia & praestantia.	66
8	Gestus subsequatur vocem.	67
9	Gestus capitis in modestia & metu.	68
10	Gestus brachij tanquam teli ubi piceat.	70
11	Gestus pectoris, serè Scenicus.	71

32	Prophetia dicitur.
33	Prophetia dicitur.
34	Prophetia dicitur.
35	Prophetia dicitur.
36	Prophetia dicitur.
37	Prophetia dicitur.
38	Prophetia dicitur.
39	Prophetia dicitur.
40	Prophetia dicitur.
41	Prophetia dicitur.
42	Prophetia dicitur.
43	Prophetia dicitur.
44	Prophetia dicitur.
45	Prophetia dicitur.
46	Prophetia dicitur.
47	Prophetia dicitur.
48	Prophetia dicitur.
49	Prophetia dicitur.
50	Prophetia dicitur.
51	Prophetia dicitur.
52	Prophetia dicitur.
53	Prophetia dicitur.
54	Prophetia dicitur.

In Ispina secundum.

55	Prophetia dicitur.
56	Prophetia dicitur.
57	Prophetia dicitur.
58	Prophetia dicitur.
59	Prophetia dicitur.
60	Prophetia dicitur.
61	Prophetia dicitur.
62	Prophetia dicitur.
63	Prophetia dicitur.
64	Prophetia dicitur.
65	Prophetia dicitur.
66	Prophetia dicitur.
67	Prophetia dicitur.
68	Prophetia dicitur.
69	Prophetia dicitur.
70	Prophetia dicitur.
71	Prophetia dicitur.